

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СЛОВАЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Буднікова Л. Т., Мадяр О. Л.

**СЛОВАЦЬКА КУЛЬТУРА:
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ:**

навчально-методичний посібник для студентів 1 курсу ОП магістр галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.036. «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - словацька»

Ужгород – 2023

УДК 811.162.4
ББК Ш 141.52-930
Б-90

Буднікова Л.Т., Мадяр О.Л. Словацька культура: перекладознавчий аспект: навчально-методичний посібник для студентів 1 курсу ОП магістр галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.036. «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - словацька». Ужгород, 2023. 66 с.

Упорядники: к.ф.н., доц. Л.Т. Буднікова, к.ф.н., доц. О. Л. Мадяр

Рецензенти: к.філол.н., доц. Ю. В. Юсип-Якимович, доцент кафедри словацької філології ДВНЗ «УжНУ»
к.філол.н., доц. І. М. Шпітько, доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства ДНУ ім. Олесья Гончара

Обговорено і затверджено на засіданні кафедри словацької філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «10» лютого 2023 р., протокол №5.

Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «20» лютого 2023 р., протокол № 5.

OBSAH

ÚVOD	4
Téma 1. Pračlovek na území Slovenska.....	5
Téma 2. Kultúra Veľkej Moravy.....	7
Téma 3. Stredoveké výtvarné umenie na Slovensku 10. – 14. st.	12
Téma 4. Renesancia a renesančné umenie na Slovensku	16
Téma 5. Barokové umenie na Slovensku.....	19
Téma 6. Klasicistická a secesná architektúra na Slovensku. Funkcionalizmus a povojnová architektúra.....	22
Téma 7. Slovenské výtvarné umenie 19. storočia.....	26
Téma 8. Slovenské výtvarné umenie 20. storočia.....	30
Téma 9. Dejiny hudby na Slovensku.....	35
Téma 10. Dejiny divadla na Slovensku.....	38
Téma 11. Dejiny slovenskej fotografie a filmu.....	45
Téma 12. Svetové dedičstvo UNESCO na Slovensku.....	49
KONTROLNÉ OTÁZKY.....	56
TESTY.....	59
ZOZNAM LITERATÚRY.....	65

ÚVOD

Štúdium slovenčiny ako cudzieho jazyka predpokladá aj oboznámenie sa s duchovnou a materiálnou kultúrou jeho nositeľov. Disciplína *Slovenská kultúra: prekladateľský aspekt* predstavuje nám „malú veľkú krajinu“ v centre Európy, na krížovateľke západnej a východnej kultúr, bohatú na európske umelecké skvosty a prejavy vlastnej národnej identity. Poskytuje študentom vedomosti predovšetkým o rozvoji architektúry, výtvarného umenia, hudby, divadla, filmu a iných oblastí umenia v diachronickom aspekte, začínúc veľkomoravským obdobím, cez stredoveké romaniku a gotiku, renesanciu, barok a klasicizmus, a končiac kultúrou 19. - 20. st. ako aj informácie o kultúrnych a prírodných pamiatkach na území Slovenska patriacich k svetovému dedičstvu UNESCO. Tento bohatý materiál slúži zároveň na precvičovanie prekladateľských zručností študentov magisterského stupňa, ktorí môžu získať translátologické kompetencie práve v oblasti kultúry a cezhraničnej spolupráce.

V rámci vyučovania sa uplatňujú také „nevšedné“ postupy ako prezeranie osvetových dokumentárnych filmov, hraných filmov a divadelných hier, počúvanie hudobných nahrávok a i. Vzhľadom na rozsah študijného materiálu disciplíny predpokladá sa aj pomerne veľa samostatnej práce študentov – prípravu referátov a prezentácií a iné. Pri prednášaní disciplíny zámerne vynechávame také oblasti kultúry ako dejiny, literatúra a ľudová kultúra, nakoľko sú objektom samostatných študijných disciplín pre študentov. V publikácii ponúkame metodické pokyny k predmetu *Slovenská kultúra: prekladateľský aspekt*. Každá téma obsahuje zoznam otázok, zoznam povinnej a odporúčanej študijnej literatúry a cvičenia na preklad. Na záver ponúkame kontrolné otázky z disciplíny, testové úlohy a všeobecný zoznam literatúry.

Cieľom študijnej príručky je upevniť poznatky študentov získané na prednáškach, poskytnúť prehľad študijnej literatúry a úlohy na preklad podľa jednotlivých tém.

TÉMA 1. PRAČLOVEK NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

1. Pračlovek na území Slovenska.
2. Kelti a Germáni na území Slovenska.
3. Slovanské kmene na území Slovenska.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. st. Bratislava, 1998.
2. Špiež, A.: Dejiny Slovenska. Bratislava, Perfekt, 1992.

CVIČENIA

1. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

V laténskej dobe na Slovensko prišli Kelti, ktorých možno považovať za prvé historicky známe etnikum na území Slovenska. Kelti prišli do Karpatskej kotliny z Nemecka, Francúzska a oblasti Álp. Po príchode, ktorý pravdepodobne spôsobili zrážky s Rímskou ríšou, si podmanili pôvodné obyvateľstvo. V závere laténskej doby vytvorili niekoľko opevnených osád – oppíd, niektoré z nich, napríklad Bratislavské oppidum, sú odvtedy dokázateľne nepretržite osídlené. Väčšina z nich však žila v nevelkých osadách, domy si stavali z dreva, domy sa bežne zamykali železnými zámkami. Kelti boli zruční remeselníci – kováči, hrnčiari, minciari, poľnohospodári aj obchodníci. Udržovali úzke kontakty s gréckou a rímskou civilizáciou, ktoré mali na ich kultúru veľký vplyv.

Koncom 2. storočia pred Kr. na Slovensko prišli aj Dákovia, ktorí pôvodne obývali územia približne v dnešnom Rumunsku. V čase výbojov prvého dáckeho kráľa Burebistu bolo Dákmi osídlené a do Dáckeho kráľovstva zrejme začlenené južné Slovensko (nížiny), odkiaľ vytlačili časť Keltov. Roku 10 pred Kr. však Dákov v Panónskej panve porazili Rimania a posunuli hranice Rímskej ríše na stredný Dunaj. Dácke obyvateľstvo mizne zo Slovenska niekedy v 1. stor. po Kr., najdlhšie sa udržalo na východe.

Likvidáciu väčšiny Keltov zavŕšili výboje Germánov zo severozápadu – na území Slovenska začiatkom 1. storočia po Kr. Kelti sa však udržali na severe Slovenska až do druhého storočia po Kr. (Kotíni).

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Dejiny_Slovenska)

2. Preložte do ukrajinčiny.

V 6. storočí sa Slovania dostali do područia kočovných kmeňov Avarov, ich krutovláda ale medzi Slovanmi vyvoláva povstania. Jedného z nich sa podľa Fredegarovej kroniky zúčastnil aj istý franský kupec Samo, ktorého si nakoniec Slovania, pre jeho statočnosť a vojenské kvality zvolili za kráľa kmeňového zväzku – Samovej ríše (623 – 658). Samova ríša sa však onedlho dostala do sporu s Franskou ríšou, kvôli útoku na kupcov. Keď si chcel franský kráľ Dagobert I. podrobiť Samovu ríšu, kvôli tomu, že odmietala uznať jeho územné nároky a platiť poplatky Franskej ríši vypukla vojna. Frankovia potom spolu s Longobardmi napadli Slovanov a plienili ich územie. V roku 631 bol Dagobert porazený v bitke pri Vogastisburgu a Samova ríša si udržala samostatnosť. Po Samovej smrti roku 658 sa kmeňový zväz Slovanov opäť rozpadol. Avari boli definitívne porazení až Karolom Veľkým na prelome 8. a 9. storočia. Potom prakticky zanikli, či splynuli s okolitým slovanským obyvateľstvom.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Dejiny_Slovenska)

3. Preložte do slovenčiny.

За повідомленням Фредегара, у 623 році Само «потягнув за собою багатьох купців» і відправився «торгувати до слов'ян». Останні тоді в черговий раз повстали проти влади кагана, і, отже, поїздку Само можна розцінювати як військову допомогу – купці з Франкської держави продавали в слов'янських землях, головним чином, зброю та предмети кінської упряжі. Більш того, Само не обмежився продажем слов'янам озброєння, а взяв особисту участь у їх поході проти аварів, під час якого виявив блискучі риси полководця і організаторські здібності: «... в справі з аварами він так знадобився, що було дивно, і сила-силенна аварівбула винищена мечем вендів (слов'ян)».

Пізнавши доблесть і честь Само, пише Фредегар, слов'яни обрали його «королем». На протязі його 35-річного царювання слов'янам доводилося неодноразово воювати з аварами, щоб відстояти свою незалежність, і всякий раз, завдяки військовим талантам свого вождя, вони брали вгору.

(Zdroj: <https://spadok.org.ua/slovyany/derzhava-samo>)

TÉMA 2. KULTÚRA VEĽKEJ MORAVY

1. Vznik Veľkej Moravy.
2. Činnosť Cyrila a Metóda a jej význam pre slovanský svet..
3. Architektúra Veľkej Moravy – hradiská v Nitre a Bratislave.
4. Rozvoj remesiel vo Veľkej Morave.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Janota, Ľ.: Slovenské hrady. Bratislava, Tatran, 1974.
2. Špiež, A.: Dejiny Slovenska. Bratislava, Perfekt, 1992.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

Od 8. storočia sa začínajú slovanské kmene opäť zjednocovať. V prvej polovici 9. storočia vznikajú dva nové útvary, Moravské kniežatstvo (na čele Mojmir I.) a Nitrianske kniežatstvo (na čele Pribina). Roku 833 vyhnan Mojmir I. Pribinu z Nitrianskeho kniežatstva a obe kniežatstvá spojil, čím vlastne vznikla Veľká Morava. Vyhnaný Pribina sa usadzuje pri Blatenskom jazere, kde stavia hradisko Blatnohrad. Zomrel roku 861 a na jeho miesto nastupuje syn Kocel. Nitrianskemu kniežatstvu zostalo postavenie údelného kniežatstva, sídla následníka trónu.

Rast vplyvu Veľkomoravskej ríše vyvolával odpor Východofranskej ríše, ktorej prvým kráľom sa stal Ľudovít Nemec. Roku 846 vtrhol na Veľkú Moravu a po smrti Mojmir I. násilím dosadil za vládcu Veľkej Moravy jeho synovca Rastislava. Rastislav sa však odmietol podriaďovať Franskej ríši, snažil sa o cirkevnú samostatnosť, vykázal bavorských kňazov z Veľkej Moravy a podporoval Ľudovítových nepriateľov. Roku 855 došla Ľudovítovi trpezlivosť a s veľkým vojskom napadol Veľkú Moravu, no bol porazený a zahnaný na ústup.

V snahe úplne sa zbaviť východofranského vplyvu na Veľkej Morave sa Rastislav roku 861 obrátil na pápeža Mikuláša I. s prosbou o biskupa a kňazov, aby vyučili duchovenstvo, no u neho neuspel. Rastislav sa s rovnakou prosbou obrátil na byzantského cisára Michala III., ten mu vyhovel a roku 863 prišla na Veľkú Moravu byzantská misia na čele so sv. Konštantínom (mníšskym menom Cyril) a Metodom.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Dejiny_Slovenska)

2. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

Centrami veľkomoravskej sídliskovej štruktúry boli opevnené hradiská, ktoré Slovania budovali vo výšinných aj nížinných polohách (močiare, ostrovy). Vo viacerých prípadoch využili a rozšírili opevnenia, ktoré existovali už pred ich príchodom. Okrem obrannej funkcie slúžili hlavné hradiská ako sídla elít a hospodárske a kultúrne centrá, v ktorých (alebo v ich blízkosti) sa koncentrovali remeslá a obchod. Tieto boli doplnené systémom hradísk, ktoré mali administratívnu funkciu v rámci regiónov, hradiskami s primárnou obrannou a strážnou funkciou a tými, ktoré neboli trvalo osídlené ale slúžili ako útočiská v prípade nebezpečenstva (refúgiá). Dobové písomné pramene sa priamo zdieňujú o Nitrave (Nitra, 828), Dowine (spájaná najčastejšie s Devínom, 864) a Brezalauspurcu (Bratislava, 907), archeologicky sú však doložené desiatky ďalších opevnených sídiel.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Veľká_Morava)

3. Preložte do slovenčiny.

Князі Моймир I (Мojmír) (830-846), який в 833 приєднав до своєї держави Нітранське князівство, і Ростислав (846–870) виступили проти агресивної політики німецьких феодалів. Боротьба із зовнішньою експансією, підпорядкована логіці внутрішньодержавного будівництва, змусила Велику Моравію прийняти християнство й створити власну церковну організацію. Термін Великоморавія став уживатися, починаючи з візантійського імператора Костянтина VII Багрянородного в його праці *De Administrando Imperio*, написаної близько 950 року.

Князь Моймир I визнав над собою сюзеренітет (номінальне верховенство) франкських імператорів, але зберігши повну політичну автономію. У 833 року завоював Князівство Нітра на території сучасної західної частини Словаччини, яким правив князь Прібіна, а в 846 — поширив свою владу на територію Чехії. Так утворилася Велика Моравія, яка згодом перетворилася на королівство Велика Моравія.

У 846 році між Моймиром I і Людовиком II Німецьким стався конфлікт: король Східно-франкського королівства звинуватив мораван у намірі

відколотися, вторгся в Моравію, повалив Моймира і поставив новим князем його племінника Ростислава. Відомостей про подальшу долю Моймира I немає.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Велика_Моравія)

4. Povedze po ukrajinsky.

Konkrétnym dokladom šírenia kresťanstva na Veľkej Morave sú sakrálne stavby. V počiatkoch výskumu sa predpokladala iba existencia jednoduchých drevených kostolov. Tento typ bol vhodný pre prvotné misionárske aktivity vzhľadom na dostupnosť materiálu, jednoduchú konštrukciu a preto, že nevyžadoval vysvätenie. Po nálezoč v Starom Měste (1949) bol tento názor prehodnotený a od 60. rokov 20. storočia sú známe murované sakrálne stavby aj z územia Slovenska. Kostoly patrili vôbec k prvým kamenným stavbám Slovanov, preto sa pri ich stavbe počíta aj s účasťou zahraničných odborníkov. Približne polovica z doteraz známych kostolov (12) pochádza z Mikulčíc. Zložitý chrámový komplex sa nachádza v lokalite Uherské Hradište – Sady a v literatúre býva označovaný ako Metodov arcibiskupský chrám. Existenciu viacerých veľkomoravských kostolov je možné predpokladať v Nitre, ktorá si však zachovala významné postavenie aj po zániku Veľkej Moravy a neskoršie prestavby pravdepodobne zrejme viedli k zničeniu viacerých z nich. Kostoly sa väčšinou nachádzajú v areáloch hradísk, resp. dvorcov. Časť z nich sa považuje za tzv. „vlastnícke“ kostoly veľmožov.

Väčšina veľkomoravských kostolov má jednoduchú konštrukciu, ide o jednoduché jednolod'ové kostoly alebo o rotundy s jednou apsidou. Z Mikulčíc je doložená aj rotunda s dvoma apsidami a rotunda s vnútornou tetrakonchou. Konštrukčne náročnejšími sú trojlod'ové baziliky z Mikulčíc (kostol III) a z Bratislavy (Hradný vrch). Na Devíne je doložený unikátny jednolod'ový kostol s trolístkovým uzáverom (trikoncha). Nejednotné sú názory na datovanie kostola na Martinskom Vrchu. Zvyšky reprezentatívnej murovanej stavby z prvej polovice 9. storočia sú doložené v lokalite

Nitra-Hrad, ale nie je jasné, či išlo o kostol alebo svetskú stavbu (palác) Kostoly boli stavané z lomového, zriedkavo aj riečneho kameňa, často s použitím materiálu z pred slovanského obdobia (rímske tehly a škridle). Stavby boli zvnútra omietnuté a zdobené freskovou výzdobou. Na veľkomoravskú sakrálnu architektúru vplývalo viacero zdrojov, čo súvisí s šírením kresťanstva z rôznych oblastí.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Veľká_Morava)

5. Prečítajte text a preložte do slovenčiny.

Культура Великої Моравії розвивалася під сильним впливом Візантії.

З архітектурних пам'яток того періоду збереглися лише фундаменти, виявлені при розкопках в ХХ столітті.

«У центральній області Великої Моравії були виявлені залишки 20 храмів, споруджених з кам'яних брусів, а всередині прикрашених кольоровими фресками. Більшість цих будівель з'явилося вже в 1-й пол. IX століття, до приходу Кирило-Мефодієвої місії ... Мефодію, який став згодом архієпископом Моравським, вдалося домогтися (від Риму) введення слов'янської літургії в костелах Великої Моравії,» — писав академік Йозеф Поулік... Найбільш популярним типом церковної споруди була ротонда. Саме з Великої Моравії поширилася вона пізніше через Чехію і Польщу на Русь, а також в інші слов'янські держави.

У прикладному мистецтві відчувається арабський і перський впливи. Дуже розвиненою була ювелірна справа, особливо у виготовленні жіночих прикрас. Секрет найтоншого моравського лиття неповністю розгаданий і в наші дні. У першій половині IX століття переважав так званий блатницько-мікульчицький стиль, коли гравійований орнамент комбінувався з карбуванням, високим рельєфом і черню.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Велика_Моравія)

TÉMA 3. STREDOVEKÉ VÝTVARNÉ UMENIE NA SLOVENSKU

1. Románska architektúra.
2. Románske výtvarné umenie.
3. Gotická architektúra.
4. Gotické rezbárstvo
5. Sochárske dielo Majstra Pavla z Levoče.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. stor. Bratislava, 1998.
2. Kultúrne dedičstvo Slovenska, architektonické pamiatky. Bratislava, ARS MONUMENT, 1995.
3. Novotná M. a kol.: Majster Pavol z Levoče (život, dielo, doba) (zborník referátov zo seminára). Košice: Východoslovenské vydavateľstvo Košice pre Spišské múzeum v Levoči, 1991. 136 s.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

Románske umenie alebo najmä v architektúre románsky sloh alebo zriedkavo romanika je umelecká fáza vrcholného stredoveku, presnejšie obdobia od roku 1000 do 1. polovice 13. storočia. Vyznačuje sa vážnou monumentalitou a prísnu hierarchickosťou (odstupňovanie priestorov v chráme, rôzna veľkosť postáv podľa ich ideového významu).

Románske umenie je prvý univerzálny sloh stredoveku. Označenie (vzniklo až v 19. storočí vo Francúzsku) súvisí so vznikom románskeho slohu na území, kde populácia hovorí románskymi jazykmi.

V jeho vývine hrali najdôležitejšiu úlohu Francúzsko, Taliansko a Nemecko. V každej z týchto krajín vznikli tzv. školy románskeho umenia a tie sa ďalej delili na tzv. regionálne okruhy.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Románske_umenie)

2. Prečítajte text a preložte vyznačené slovné spojenia.

Vedúcim umením bola architektúra; vznikla ustálením a docibrením **predrománskej architektúry**.

Charakteristické slohové prvky (**plný oblúk, stĺp, ornamentika**) sú blízke rímskej antike. Nadväzuje na karolínsku renesanciu, v Nemecku a strednej Európe na otonské umenie. **Architektúra rozvinula techniku klenby** – valená klenba, rebrová klenba, krížová klenba, kupola. Štvorec tvorený krížením transeptu a lode symbolizuje zem s jej štyrmi živlami, ktorým dominuje kupola. **Kupola so sférickou klenbou**, ktorá je obrazom dokonalosti a úplnosti, teda obrazom Boha v jeho nebeskom sídle, sa stotožňuje s nebom. **Románske stavby pôsobia dojmom pevnosti**. Vstupný portál i celá fasáda sú priestorom pre plastiku – ornamentálnu alebo figurálnu (Posledný súd). Sochársky sú stvárnené aj hlavice stĺpov. **Sochárska výzdoba** zdôrazňuje predovšetkým veľkosť a krásu stavieb určených na uctievanie Boha, najvyššieho staviteľa. V stavitelstve sa rozvíja: **bazilika, hrady, mestské paláce, rotundy a jednolod'ové kostoly s tribúnou**.

Medzi najvýznamnejšie románske stavby na Slovensku patrí **Rotunda svätého Juraja v Skalici, Kostol Panny Márie v Bíni, Kostol svätého Michala archanjela v Dražovciach** či **Katedrála svätého Martina v Spišskej Kapitule**.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Románske_umenie)

3. Preložte do slovenčiny.

Варто також відвідати і найстаріша регіон Словаччини — Спиш, не поступається іншим у красі й пишноті. Найдавніші замки цих місць стояли на охороні торговельних шляхів. Найбільш значимим з них є Спішська-Град, романська й готична архітектура якого залишилася фактично постійною.

А у місті Тренчин є прекрасний замок – Тренчанський град. Він велично підіймається над містом – красива воєнна споруда країни.

Але найчастіше туристи їдуть до Бойницького замку. Він приваблює своєю середньовічною архітектурою, загостреними дахами башт прекрасною природою, яка його оточує. Побудований цей замок був у 12 столітті на місці середньовічного міста, і в своєму первісному вигляді простояв до кінця 19 століття. Згодом, на початку 20 століття, замок перебудували за зразком французьких готичних замків, і тепер він є романтичною резиденцією, що не зачиняє своїх дверей для потоку туристів.

(Zdroj: <http://www.mukachevo.net/ua/blogs/view-post/1289>)

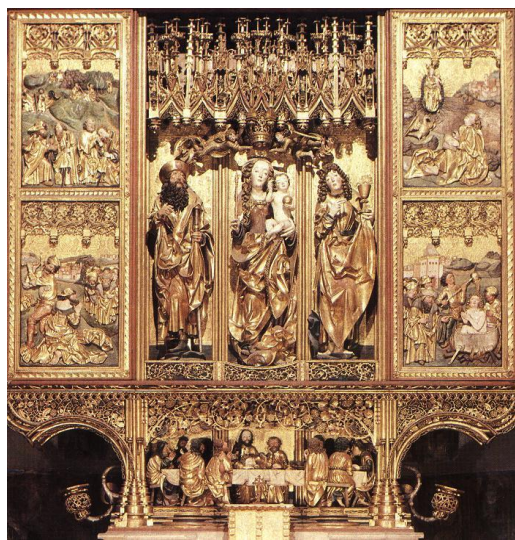
4. Prečítajte text a zvýraznené slovné spojenia položte do ukrajinjiny.

Dielo Majstra Pavla z Levoče tvorí jedinečný súbor sochárskych prác tohto neskorogotického rezbára. Medzi **národné kultúrne pamiatky** patrí od roku 1961 aj dielo Majstra Pavla z Levoče.

Tvorba Majstra Pavla sa dostala do širšieho povedomia verejnosti až po druhej svetovej vojne, keď sa zreštauroval **hlavný oltár farského kostola v Levoči**, a najmä po výstave jeho prác v roku 1967 – 450 rokov od dokončenia oltára. S menom Majstra Pavla sú spojené **najvýznamnejšie diela našej neskorej gotiky** i celý okruh prác, rozličnej kvalitatívnej úrovne, ovplyvnených jeho slohom, ktorý intenzívne

vyžaroval až do dvadsiatych rokov 16. storočia.

Hlavný oltár v levočskom chráme je súčasne jediným písomne doloženým dielom Majstra Pavla, preto je i východiskom pri určovaní ďalších plastík, pri ktorých je autorstvo Majstra Pavla zrejme, prípadne prác

pochádzajúcich z Pavlovej dielne. Oltár, ku ktorému sa vzťahujú písomné správy z r. 1508 – 1517, je **najväčším neskorogotickým krídlovým oltárom na svete** (výška 18,62 m, šírka 6 m).

Má jednotnú výtvarnú koncepciu v spojení architektonickej, sochárskej a maliarskej zložky. Vznikal za účasti viacerých spoluautorov a dielenských spolupracovníkov po etapách niekoľko rokov (roku 1508 bolo pravdepodobne postavené retabulum; tabuľové obrazy, sochy a reliéfy boli dohotovené asi pred rokom 1515 a celý oltár – polychrómovaný a pozlátený – do roku 1517). V predele je skupina *Poslednej večere*, na zatvorenom oltári osem tabuľových obrazov Kristovho umučenia (Getsemanská záhrada a Judášova zrada, Bičovanie, Korunovanie trním, výjav Ažhl'a človek (*Ecce homo*), Kristus pred Pilátovým súdom, Nesenie kríža, Ukrižovanie a Zmŕtvychvstanie). Maľby sú urobené podľa predlôh Lucasa Cranacha st. a Hansa Leonharda Schäufeleina. Na vnútorných stranách pohyblivých krídel sa nachádzajú štyri reliéfy – *Rozoslanie apoštolov*, *Sťatie sv. Jakuba*, *Ján Evanjelista na Pathme* a *Umučenie sv. Jána*.

Diváka najviac zaujmú tri monumentálne plastiky v nadživotnej veľkosti vnútri oltárnej skrine – *Panny Márie* (výška 2,5 m), *sv. Jakuba staršieho* (2,3 m), patróna kostola i mesta, a *sv. Jána Evanjelistu* (2,3 m).

V nadstavci oltára sú drobné sošky cirkevných predstaviteľov a sochy dvanástich apoštolov. Vznikli pravdepodobne okolo roku 1508. Reliéfy sú prácou vyzretého umelca s vlastnou estetickou predstavou. Charakteristické pre postavy Majstra Pavla je typizovanie tvári, tvary rúk a prstov a precízne vypracovanie záhybov odevných zvrškov.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Dielo_Majstra_Pavla_z_Levoče)

TÉMA 4. RENESANCIA A RENESANČNÉ UMENIE NA SLOVENSKU

1. Renesančná architektúra a jej charakteristické prvky.
2. Renesančná meštianska civílna stavba.
3. Výstavba kaštieľov.
4. Florenské umenie pri dvore kráľa Mateja Korvína.
5. Maľované drevené stropy v dedinských kostoloch.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. stor. Bratislava, 1998.
2. Struhár, A.: Geometrická harmónia historickej architektúry na Slovensku. Bratislava, Pallas, 1977.
3. Šášky, L.: Umenie Slovenska. Bratislava, Tatran, 1988.

CVIČENIA

1. Prečítajte text a preložte do slovenčiny.

Renesančná architektúra je žáner, ktorý sa hlási k renesancii v klasickej kultúre, vzniká v meste Florencia, ktoré patrilo začiatkom XNUMX. storočia talianskemu národu, odtiaľ sa rozšírilo po celom európskom kontinente.

V tomto historickom momente bola stredoveká gotika nahradená týmto novým architektonickým štýlom. Je dôležité poznamenať, že renesančná architektúra je súčasťou obdobia renesancie v umeleckej, intelektuálnej a historickej oblasti.

Vzniká v období gotiky a nahrádza barokové hnutie a jeho hlavným cieľom je záchrana starovekého umenia a filozofických myšlienok, vrátane grécko-rímskeho. Jeho vízia teda vychádza z klasicizmu a humanizmu.

V tomto historickom momente renesančná architektúra preberá definície, ktoré patria ku klasickému mysleniu, vrátane symetrie a poriadku, ktoré už možno vidieť v architektonických štruktúrach v staroveku.

Preto je renesančná architektúra založená na kráse svojich štruktúr a harmónii v budovách, ktoré sa majú stavať, čo umožňuje, aby priestory, ktoré sa majú postaviť, boli väčšie a jasnejšie tam, kde je svetlo nevyhnutné, čím sa odlišuje renesančný štýl od gotického hnutia.

(Zdroj: <https://www.postposmo.com/sk/renesančná-architektúra/>)

2. Preložte do ukrajinčiny.

Renesancia chcela oživovať antickú kultúru. Umelci preto podrobne študovali antické monumentálne stavby. Väčší dôraz sa kládol aj na matematické výpočty. Cieľom renesančných architektov bolo teda dosiahnuť symetrický, zjednotený vzťah.

Oproti gotickej vertikálnosti v renesančnej architektúre prevláda princíp horizontálny a statický. Preberá mnohé prvky antiky. Stena znovu získava svoj tektonický význam. Ako protiklad ku gotickým lomeným oblúkom sa uplatňujú pravouhlé priestory: štvorec, obdĺžnik a kocka, ale aj guľa.

K tradičným materiálom ako sú kameň, drevo a tehla pribúdajú nové – terakota, majolika a glazované tehly. Malta sa nepoužíva len ako spojivo, plní aj funkciu omietky. Od 16. storočia sa v interiéroch používa štuková výzdoba (sadrová ornamentálna výzdoba), ktorá bola najskôr biela a v neskoršom období aj zlátená. Používali sa valené, korýtkové, zrkadlové a kláštorne klenby, pretože poskytovali voľné plochy pre maľbu. Valená klenba bola často doplnená lunetami. Krížová klenba sa používala v arkádových ochodoch.

(Zdroj: <https://www.zones.sk/studentske-prace/umenie/7772-umelecke-slohy-v-architekture/>)

3. Preložte do slovenčiny.

Ренесансна архітектура – період розвитку архітектури в європейських країнах з початку XV до початку XVII століття, в загальному перебігу Ренесансу та розвитку основ духовної і матеріальної культури Стародавньої Греції і Риму. Цей період є переломним моментом в історії західноєвропейської архітектури, особливо по відношенню до попереднього архітектурного стилю, до готики. Готика, на відміну від архітектури Відродження, шукала натхнення у власній інтерпретації мистецтва стародавнього Риму.

Особливе значення в цьому напрямку надається формам античної архітектури, а це — симетрія, пропорціонування, геометрії і порядку складових частин, про що наочно свідчать випадково збережені зразки давньоримської архітектури. Складна пропорція середньовічних будівель змінюється впорядкованим розташуванням колон, пілястр і одвірок, на зміну несиметричним контурам приходять півколо арки, півсфера купола, ніші, едікули. Архітектура знову стає ордерною (втраченою в архітектурі Візантійської імперії), як то було в добу античності.

Розвиток архітектури Відродження обумовив нововведення у використанні будівельних технік і матеріалів, до розвитку архітектурної лексики. Важливо відзначити, що рух відродження характеризується відходом від анонімності ремісників і появою персонального стилю у архітекторів. Насправді, і романські, і готичні споруди вже мали риси індивідуальної манери майстрів, що їх проєктували і будували. Але настанова працювати для Бога, котрий все бачить і все знає, обумовила масову відмову майстрів і будівельників від підписів під власними творіннями (імена середньовічних майстрів заносили в літописи надто рідко і знайдені в архівах лише через століття). Тоді як твори доби Відродження, навіть невеликі будівлі або просто проєкти, були акуратно задокументовані з моментів самої своєї появи. Майстри Відродження також працюють для Бога, а також і для власної слави, що обумовило повернення підписів в творчість.

Першим представником цього напрямку можна назвати Філіппо Брунеллескі, котрий працював у Флоренції, в місті Тоскані, де розпочався напрям відродження античності. Потім воно поширилося в інші італійські міста, а також в країни за Альпами — Францію, Німеччину, Англію, Польщу і Україну в її складі та небагате коло інших західноєвропейських країн.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ренесансна_архітектура)

TÉMA 5. BAROKOVÉ UMENIE NA SLOVENSKU

1. Barok v umení a jeho charakteristické prvky.
2. Baroková architektúra.
3. Barokové výtvarné umenie.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. stor. Bratislava, 1998.
2. Mikolaj, D.: Majstri štetca. Bratislava, Perfect, 2002.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

Baroková architektúra je obdobie architektúry 17. až 18. storočia. Barok bol predovšetkým obdobím monumentálnych stavieb, ktoré porušovali všetky dovtedajšie pravidlá. Vzniklo množstvo cirkevných stavieb (kostoly, kláštory) a takmer rovnaké množstvo svetských stavieb (mestské domy pre vidieckych šľachticov, nazývané „hotely“, paláce, letohrádky, kaštiele, zámky, školy a radnice).

Ak porovnáme barokovú architektúru s predchádzajúcimi obdobiami (gotika a renesancia), zistíme, že sa snažila o porušovanie dovtedajšej pravidelnosti a striedmosti. Budovy boli stavané na nepravidelných a komplikovaných pôdorysoch, mali množstvo oblúkov a elíps, no na druhej strane architekti stavali budovy symetrické, pretože hlavný dôraz kládli na vonkajší dojem a nie na funkčnosť; a to aj za cenu toho, že niekde vznikla falošná brána, okno či dvere. Pre symetrickosť budovy sa často stávalo, že jedna jej časť bola využívaná ako obytná budova, pokým druhá – hoci vyzerala úplne identicky – bola využívaná ako hospodárska budova.

Ale najdôležitejšou črtou barokovej architektúry je pohyb. Menšie stavby, fontány, ale i sochy bolo potrebné vnímať ako živé organizmy, ktoré treba obdivovať z pohybu – s každým uhlom pohľadu poskytovali iné zobrazenie, iný výraz, inú podobu. V tomto umení sa zmazávali hranice medzi architektúrou, plastikou a maľbou, vďaka čomu vznikali celistvé umelecké diela, v ktorých nebola technika práce dôležitá; podstatný bol len výsledok a hlavne dojem, akým dielo pôsobilo na ľudí (napr. pri rovných stropoch miestností sa freskami vytvárala ilúzia kupoly a pod.).

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Baroková_architektúra)

2. Preložte do ukrajinčiny.

V období baroka vznikalo množstvo svetských stavieb, ktoré mali demonštrovať moc panovníkov, šľachty, ale tiež bohatstvo mešťanov. Stavali sa najmä nájomné domy, mestské paláce pre šľachtu, vily, vidiecke sídla, zámky, ale

tiež radnice alebo budovy kolégií a škôl. Stavby v tomto období tvorili jednoliaty celok – sokle, kostra a vonkajšie hrany boli silne zdôraznené, rovnako ako aj sochárska výzdoba, rámovanie dverí a okien, ale hlavne priečelia budov a budovy sa prispôbovali uliciam, kanálom a námestiam.

V 17. storočí sa v Taliansku nestavali rozsiahle a odvážne rezidenčné zámky. V tejto oblasti prejavili veľkí talianski architekti svoje schopnosti len plánmi, ktoré vypracovali pre Louvre, aby tak konkurovali francúzskym kolegom. Vo Francúzsku sa hlavné časti budov v palácoch zvyčajne nachádzali v zadnom krídle, pričom predné časti budov boli nižšie. Jednotlivé časti domov mali svoje vlastné strechy v rôznych výškach, čím bolo zreteľné členenie stavby. V 17. storočí sa tieto budovy postupne zjednocujú a ich hlavná časť sa presúva dopredu, no prvky baroka tu možno vidieť už omnoho skôr.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Baroková_architektúra)

3. Preložte do slovenčiny.

Архітектура бароко – це напрям у європейському мистецтві, який виник у XVI столітті. До кінця XVIII століття стиль бароко був панівним. Бароко (як стиль) охопило всі види мистецтва, але найяскравіше відбилося в живописі, театрі (і пов'язаній з ними літературі), музиці, архітектурі. Серед характерних особливостей бароко в архітектурі: просторовий розмах та плавність споруди, поєднання криволінійних форм, злиття об'ємів у динамічну масу. Часто зустрічаються куполи, які набувають складних форм та є багатоярусними.

Витоки бароко йдуть з архітектури пізнього Відродження Риму, бо перший дійсно великий і величний архітектурний ансамбль створив у Ватикані Донато Браманте. Це двір Бельведер завдовжки 300 метрів, побудований в єдиному стилі при збереженні різних функцій будівель (бельведер з античними скульптурами, регулярний сад, Ватиканська бібліотека і театр просто неба). Але всі форми архітектури досить спокійні, врівноважені, тому це ще не бароко.

Ідею Браманте зі створення ансамблю з декількох будівель підхопив Джакомо да Віньола (1507—1573). Він не мав потужних можливостей Браманте у використанні багатьох будматеріалів і площ. Тому його ансамбль вілли Джуліа для римського папи Юлія III був досить невеликих розмірів. Але віллі притаманні вже всі риси бароко: єдиний ансамбль з павільйонами, садом, фонтаном, німфеєм, сходами різних типів, що пов'язують тераси різного рівня. Вілла сильно відокремлена від навколишнього середовища, замкнена на собі, як більшість будівель Відродження, а її архітектура теж врівноважена, як і більшість споруд тієї доби.

Напруженість, велетенські розміри, нервовість й емоційна насиченість — це все додав до ознак бароко Мікеланджело. Саме у творах Віньоли та творах періоду пізнього Мікеланджело дослідники вбачають витoki архітектури бароко.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Архітектура_бароко)

TÉMA 6. KLASICISTICKÁ A SECESNÁ ARCHITEKTÚRA NA SLOVENSKU. FUNKCIONALIZMUS A POVOJNOVÁ ARCHITEKTÚRA

1. Klasicistická architektúra.
2. Secesná architektúra.
3. Funkcionalizmus.
4. Povojnová architektúra.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. stor. Bratislava, 1998.
2. Kusý, M.: Architektúra na Slovensku 1918-1945. Bratislava: Pallas, 1971.

CVIČENIA

1. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

Klasicizmus vznikol do Francúzska v 2. polovici 17.storočia a vplyvom rástol do 18. storočia. Stavitelia pracujúci s klasicizmom vo svojom staviteľstve vyjadrovali vzdelanie, rozum a cit. Badať určité prvky funkcionalizmu (všetko má nejaký dôvod a logiku), hoci stále nešlo o jeho plnohodnotnú stránku, akú sme poznali neskôr. Budovy postavené v tomto štýle sú pravidelné, súmerné a využívajú geometrické prvky. Pre klasicizmus typické boli vždy väčšie stavby pravidelného tvaru, čo ďalej umožňovalo pravidelné riešenie interiéru, alebo tiež pravidelné súmerné riešenie vnútorných nádvorí, či priľahlých parkov.

Pre klasicizmus charakteristické boli francúzske parky a kaštiele. Výzdoba pozostávala z fontán a vodotrysiek, alejí a kríkov taktiež tvarovaných do tvarov. Pred klasicizmom sa strihanie kríkov do tvarov objavovalo naozaj len sporadicky.

Klasicistické pamiatky na Slovensku:

- Primaciálny palác v Bratislave
- Csomov palác na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave
- kaštiele v Michalovciach, Dolnej Krupej a Topolčiankach
- klasicistická prestavba a pribudnutie anglického parku s fontánami napríklad v Dolnej Krupej a Betliari.
- meštianske domy v Prešove, Banskej Štiavnici
- pôvodne kaštieľ, no po klasicistickej prestavbe cisárska manufaktúra na súkno v Holíči

– kúpeľné domy v Bardejove, Herľanoch, Brusne a Sklených Tepliciach.

(Zdroj: <https://zn.sk/klasicizmus-umelecky-sloh-architekture-charakteristika>)

2. Preložte do ukrajinčiny.

Secesia je architektonický smer, ktorý využíva ozdobné reliéfy spojené s prírodnými motívmi. Je to sloh s nádychom dekadentnej elegancie. Počas obdobia slohu začína do architektúry prenikať asymetria. Symbolom secesie v Bratislave je obľúbený modrý kostolík (Kostol sv. Alžbety) ktorý bol pôvodne využívaný blízkym gymnáziom.

Hlavné znaky, ktoré sa dajú v secesnom slohu spozorovať sú prírodné motívy spojené s organickými tvarmi. Secesný ornament poukazuje na kvalitu vtedajšieho cítenia, ktoré neprejavuje citové výkyvy. Na fasádach secesných budov sú mnohokrát používané pútavé až neobvyklé farebné odtiene. Sloh využíva prírodné tvary napr. listy, kvety, organizmy.

V architektúre sa v priebehu 19. storočia rozšírilo používanie nových materiálov akými boli oceľ, železo a sklo. Rôznorodosť používaných materiálov umožnila nové spôsoby vyjadrenia tvaru a farby. V neposlednom rade to bolo hľadanie novej identity v rýchlo sa meniacom svete, ktorý bol základom snažení umelcov secesie. Historizujúce štýly ako neogotika alebo novobarok stále menej zodpovedali duchu času mnohých umelcov, ktorí hľadali novú, samostatnú tvorbu vyjadrenia.

Stopy secesie môžeme zhliadnuť na fasádach budov bohatších miest na Považí či na východnom Slovensku, na priečeliach môžeme zbadáť rastlinný ornament, odvážnu asymetriu alebo maľbu zasnenej devy. Bohužiaľ Bratislava prišla o nádhernú secesnú dekoráciu, keď maliar Sujan inšpirovaný Gustavom Klimtom vymaľoval na priečelie hotela Deák obnažené postavy, ale prudéri mešťania sa poponáhľali a odvážnu maľbu onedlho odstránili. V meste Piešťany boli vybudované veľké kúpeľné domy Thermia Palace a Irma, ktoré sú bohato obdarené secesnou ornamentikou. V tridsiatych rokoch 20. storočia daroval hotelu obraz slávny maliar Alfons Mucha ako vd'aku za vyliečenie jeho chorej dcéry. Na konci 20.

storočia bola táto maľba odcudzená a nájdená až po piatich rokoch. Za slovenského predstaviteľa secesnej architektúry sa pokladá Dušan Jurkovič.

(Zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Secesia_\(architektúra\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Secesia_(architektúra)))

3. Prečítajte text a zvýraznené slovné spojenia preložte do ukrajinčiny.

Funkcionalizmus je architektonický štýl a teória **modernej architektúry**, v ktorého tvorbe je všetko podriadené funkcii. **Heslo funkcionalizmu znie „Form follows function”** – **forma nasleduje funkciu**, (L. H. Sullivan, 1896). Jeho zásady

formuloval v roku 1927 francúzsky architekt Le Corbusier.

Všetko je podriadené funkcii, **uplatňuje sa tu minimalizmus a zrušenie všetkého zbytočného**. Patrí medzi avantgardnú architektúru spolu so štýlmi

ako **konštruktivizmus, purizmus, kubizmus, rondokubizmus alebo aj expresívny kubizmus**. Viaže sa na obdobie 20. až 50. rokov 20. storočia, pričom niektoré jeho princípy, postupy a vzory sú uplatňované dodnes. Princípy: **odmietnutie histórie a umeleckej stránky architektúry, sociálne úlohy, hygiena, bezozdobnosť, konštrukcia, geometrické tvary, asymetria a pravdivosť**. To znamená, že formu určujú prevádzkové, ekonomické, sociálne, hygienické a funkcie stavby. Budovy majú obvykle tvar vychádzajúci z kvádra. Sú rozvrhnuté do priestoru. Vzhľadom na rozdielne funkčné požiadavky jednotlivých častí objektu **majú asymetrickú dispozíciu**. Jasne sa vyjadruje väzba vnútorného a vonkajšieho priestoru. Z hľadiska konštrukčného sa najčastejšie uplatňuje skeletový systém. Ďalšími znakmi funkcionalistických stavieb sú **plochá strecha, pásové okná, hladká fasáda bielej farby alebo jemnej farebnosti**. Funkcionalizmus taktiež ovplyvnil dizajn interiéru. V interiéroch sa používa linoleum, koženka, chróm, sklo a lakované drevo. Nábytok má formu geometrických tvarov, je strohý a ako materiály sa používali najmä **pochrómované a niklové rúrky, umelé hmoty, dymové sklo** atď.

(Zdroj: [https://sk.wikipedia.org/wiki/Funkcionalizmus_\(architektúra\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Funkcionalizmus_(architektúra)))

4. Preložte do slovenčiny.

Функціоналізм — архітектурний напрям, різновид раціоналізму, що виник у 1920-х роках у Німеччині. Основні вимоги функціоналізму: обумовленість зовнішнього виду будівлі її конструкцією і внутрішнім плануванням, які, своєю чергою, визначаються її практичним призначенням (функцією). Архітектори-функціоналісти прагнули до типізації житлового будівництва, спорудження великих житлових комплексів на вільних територіях.

Функціоналізм: архітектурний принцип, за яким певна споруда формується під впливом функції, яка повинна заповнити цю споруду. Функціоналізм найчастіше розуміють в архітектурі та дизайні як відхід від суто естетичних принципів формотворення, що призводить до інтерпретування форми як виразника функціонального призначення споруди чи іншого об'єкта. Це популярно трактується так: краса в архітектурі та дизайні є результатом функціональності.

Функціоналізм є того ж віку, що й будівництво загалом. Цей принцип незмінно проходить усю історію архітектури: вже за часів палеолітичних печерних жител і неолітичних стовпових споруд форма керувалася функцією, у римських укріпленнях та акведуках, у середньовічних замках, у ренесансних і барокових палацах, у складських спорудах XVIII ст., у житлових будівлях XIX ст. та адміністративних будинках XX ст. існує тісний взаємозв'язок між формою та функцією.

(Zdroj: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Функціоналізм>)

TÉMA 7. SLOVENSKÉ VÝTVARNÉ UMENIE 19. STOROČIA

1. Predstavitelia výtvarného umenia na Slovensku v 19. stor.
2. Formovanie sa národnej maliarskej školy.
3. Prevládanie portrétu a krajiny vo výtvarnom umení.
4. Sochárska tvorba.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Mikolaj, D.: Majstri štetca. Bratislava, Perfect, 2002.
2. Michalides, P.: Techniky výtvarného umenia. Bratislava, Osveta, 1963.

CVIČENIA

1. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

O začiatkoch slovenského výtvarného umenia môžeme hovoriť až v 19. storočí, keď vplyvom štúrovcov nastáva národné prebudenie. V štyridsiatych rokoch 19. stor. stáva sa výtvarné umenie potrebou širšieho spoločenského okruhu a často aj politickým nástrojom buržoázie a drobného zemanstva. Maliarstvo si už vedome osvojuje ideový program národného hnutia, prikračuje k vytvoreniu portrétnej galérie vlasteneckej inteligencie.

V tomto smere je závažné najmä snaženie Jozefa B. Klemensa a Petra Bohúňa, ktorí znázornili popredných predstaviteľov vtedajšieho národného života. Klemensov umelecký význam je hlavne v maľbe podobizní. Je predstaviteľom reprezentatívneho portrétu. Pre Klemensov romantizmus je typické aj romanticko-dramaticky štzlizované pozadie jeho portrétnych obrazov. Medzi známe portréty patria podobizeň biskupa Štefana Moyses, podobizne básnikov A. Sládkoviča, K. Kuzmányho i Ľudovíta Štúra.

Hlavne Bohúňovou zásluhou bolo slovenské maliarstvo obohatené aj o autentickú maľbu z povstaleckého prostredia. Významným prejavom Bohúňovho umeleckého, občianskeho i národného presvedčenia je revolučným romantizmom predchnutá podobizeň Jána Francisciho ako povstaleckého kapitána, kompozične zasadená do rámca idealizovanej podtatranskej krajiny s drobnomalebne vykresleným táborom slovenských dobrovoľníkov.

Úsilie Bohúňa a Klemensa vyviera súčasne z dvoch prameňov, a to z domácej východoslovenskej portrétovej tradície, sústredenej najmä v Levoči, a zo spoločenského a umeleckého prostredia Prahy a jej Akadémie výtvarných umení. Obaja umelci stáli na čele slovenského výtvarného diania aj v čase po likvidácii revolúcie a v čase silnej maďarizácie. Ťažiskom vývoja ostáva naďalej východné Slovensko, pričom strediskom umeleckého ruchu sa po Levoči stávajú Košice. Významne tu pôsobí maliarska rodina Klimkovičovská. Predmetom výtvarného záujmu sa stáva figurálna maľba. Popri nej vzniká nový druh maľby- žánr.

Medzi umelcov zaoberajúcich sa žánrovou maľbou na Slovensku patrí V. Angyal a D. Skutecký. Figuralistami s prevahou portrétovej činnosti zostávajú J. Štetka, Kornel Bohúň, E. Ballo. J. Hanula- figuralista, chrámová maľba. Ľ. Čordák - najvýznamnejší krajinkár 19. stor. K. Lehotský - krajinomaľba. V. Dunajský - chrámová plastika. L. Dunajský je najvýznamnejší slovenský sochár 19. stor. P. Bohúň - najvýznamnejší umelec 19. stor., prevažne portrétová maľba, podobizeň Janka Francisciho ako povstaleckého bojovníka. J. B. Klemens - oltárne obrazy, realistické portréty, napr. Sládkoviča. M. Mitrovský - námety z literatúry. G. Malý- predstaviteľ slovenského impresionizmu. P. Kern J. Koniarek - sochár. M. Galanda- lyrický maliar krásy a ženského pôvabu. J. Hála - maliar podtatranského ľudu. J. Korezka - maľba zátiší. D. Skutecký bol vyhľadávaným módnym maliarom.

(Zdroj: <https://referaty.aktuality.sk/slovenske-vytvarne-umenie-19-storocia/referat-4364>)

2. Preložte do ukrajinčiny.

Slovenská krajinomalba obdobia národného romantizmu sa vedome usilovala o poetickú oslavu a heroizáciu slovenskej krajiny. Motivicky vyhľadávala predovšetkým dramatický a patetický horský masív Tatier s jeho strmými bralami. Tatry sa totiž oddávna spájali s predstavou a pojmom Slovenska.

Slovenské sochárstvo vzniká s nárokom prvých organizačných útvarov (ako Tatrín, Matica slovenská atď.) na sochársku reprezentáciu.. s ich rozvojom sa formuje postupne aj sochárska spoločenská objednávka. V súlade s novými potrebami a požiadavkami sa pozvoľna odpútava od sakrálnej tematiky a zameriava sa na svetskú tematiku národného a vlasteneckého charakteru. I v plastike sa dostáva relatívne najviac možností v oblasti portrétu.

Ďalšími poprednými predstaviteľmi slovenského výtvarného umenia, ktorých tvorba má národný charakter a rozvinula sa najmä v ďalšom období, sú M. Benka, J.Alexy, M. Bazovský, L. Fulla a iní. Záver.

Slovenské národné obrozenie bolo významným podnetom k vzniku slovenského národného umenia. To znamená, že v umeleckej oblasti po prvý krát upriamilo pozornosť na národné, vlastenecké námety. Úsilie predstaviteľov národného obrozenia potom vyvrcholilo do národného oslobodenia, kedy slovenské výtvarné umenie sa konečne stáva slobodným kultúrnym prejavom slovenského národa.

(Zdroj: <https://referaty.aktuality.sk/slovenske-vytvarne-umenie-19-storocia/referat-4364>)

3. Preložte do slovenčiny.

У першій половині 19 ст. в руслі нових тенденцій епохи як самостійне явище українського малярства вперше виступив скромно розпрацьований раніше пейзажний жанр. Кращими творами українського пейзажу першої половини 19 ст. варто відзначити пейзажі Василя Штернберга -«Садиба Г. Тарновського в Качанівці», «Переправа через Дніпро під Києвом», «Вітряки в степу». До знаних пейзажистів належить і Іван Сошенко. Нову сторінку історії національного пейзажу першої половини століття визначила також творчість Т. Шевченка, проте до цього жанру він звертався здебільшого в графічних

техніках. У Львові пейзажеві майже повністю присвятив свою діяльність вихованець Віденської академії Антон Лянге.

Найвищим досягненням мистецької культури 19 ст. є творчість Тараса Шевченка. Шевченко немало працював у портретному жанрі, створивши ряд найхарактерніших для свого часу його зразків. До таких належать автопортрет 1840-1841 рр., портрети Маєвської, Пантелеймона Куліша, княгині Кейкуатової. Своєрідні позиції в національній малярській спадщині того часу посідають його нечисленні картини жанрового характеру на українську тематику, серед яких виділяються «Селянська родина» та «Катерина» 1842 р. Шевченко-художник досконало володів різними жанрами і різною технікою, за життя був по-цінований як майстер гравюри. Свою першу гравюру, ілюстрацію до трагедії Шекспіра «Король Лір», він зробив уже 1843 р. Після відвідання України в 1843 р. Шевченко задумав здійснити видання альбому, аби розповісти в ньому про Україну, красу її природи, про звичаї українського народу, архітектурні пам'ятки, історію. 1844 р. в Петербурзі Тарас Шевченко видає альбом «Живописна Україна». Історичне минуле України художник показав у офорті «Дари в Чигирині 1649 року». Зображено події, коли до Богдана Хмельницького в Чигирин прибули послы від трьох сусідніх держав з дарами.

(Zdroj: <https://ukr.sovfarfor.com/obrazotvorche-mistectvo/445-obrazotvorche-mystectvo-19-pochatku-20-stolittja.html>)

TÉMA 8. SLOVENSKÉ VÝTVARNÉ UMENIE 20. STOROČIA

1. Zakladateľská generácia v 20. stor.
2. Generácia 1909 a Generácia 1919. Umenie socrealizmu.
3. Štátne inštitúcie v oblasti umenia
4. Nástup 57 a Nástup 61. Tvorba súčasných umelcov.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Mikolaj, D.: Majstri štetca. Bratislava, Perfect, 2002.
2. Michalides, P.: Techniky výtvarného umenia. Bratislava, Osveta, 1963.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

Slovenské umenie 20. storočia môže byť v širšom zmysle chápané ako slovenské moderné umenie alebo slovenský modernizmus. Umenie na Slovensku v tomto období reaguje na spoločenské a umelecké premeny vo svete, ktoré sa objavili koncom 19. storočia a pretrvávali až do konca 90. rokov 20. storočia.

Označenie modernizmus vznikol z latinského slova *modernus*, čo v preklade znamená nový. Hlavnými princípmi celého modernistického snaženia nielen vo svete, ale aj na Slovensku bolo odmietnutie starých a klasických tradícií, pričom tieto tradície mali nahradiť úplne nové umelecké prejavy odrážajúce život súdobej spoločnosti. Podobne ako vo svete, aj na Slovensku sa v krátkom slede udalostí objavujú stále nové a nové umelecké prúdy a myšlienky, a tak sa prirodzene stáva, že počas tohto obdobia existuje súčasne hneď niekoľko umeleckých smerov. Táto pluralita sa v neskoršom období, predovšetkým v druhej polovici storočia, odzrkadľuje aj na samotnom vývoji umenia, ktoré v svojej poslednej fáze smeruje k totálnemu roztriešteniu umeleckých ideálov.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Slovenské_umenie_20._storočia)

2. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

V podmienkach nového štátu sa rozvíjajú významne aj ostatné druhy výtvarného umenia. Na Slovensku sa v prvom rade snažia výtvarní umelci v návaznosti na výsledky avantgardných smerov začiatku storočia vytvoriť výtvarný štýl s určitým národným charakterom. Presadzuje sa tzv. zakladateľská generácia, ktorej predstaviteľmi sú: Gustáv Mallý, Martin Benka, Janko Alexy, Miloš Alexander Bazovský v soche je to najmä v Trnave žijúci Ján Koniarek. Významným centrom nového moderného prúdu boli Košice, kde pôsobil najmä Anton Jasusch, Július Jakoby, Konštantín Bauer. V 30-tych rokoch sa významným spôsobom ako manifestom prvej moderny prejavia svojimi Súkromnými listami Mikuláš Galanda a Ľudovít Fulla. V roku 1928 je v Bratislave podľa vzoru Bauhausu založená *Škola umeleckých remesiel*, ktorej prvým riaditeľom je

Čech Jozef Vydra. V roku 1939 sa v Bratislave koná prvá výstava Spolku slovenských výtvarných umelcov. Významnými autormi sú aj Koloman Sokol, Imro Weiner-Kráľ a Ester Šimerová-Martinčeková. Integrálnou súčasťou moderného vizuálneho umenia bola prirodzene fotografia. Pre Slovenko bola charakteristická najmä sociálna tvorba, kde dominovali mená Ireny Blühovej, absolventky Bauhausu, alebo Sergeja Protopopova a Pavla Socháňa.

Po nástupe fašizmu a rozdelení Československa sa počas druhej svetovej vojny odráža spoločenská situácia v tvorbe viacerých maliarov spoločne nazývaných *generácia 1909* napríklad Cyprián Majerník, Ján Želibský, Bedrich Hoffstädter, Eugen Nevan, Štefan Bednár Peter Matejka, Rudolf Pribiš. V Česku je založená *skupina 42*, na Slovensku je v roku 1945 založená *skupina 29. augusta*. Jej najvýznamnejší predstavitelia – Vincent Hložník, Ladislav Guderna, Rudolf Uher. Podľa roku narodenia väčšiny jej členov sa tejto po vojne nastupujúcej generácii hovorí *generácia 1919*.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Slovenské_umenie_20._storočia)

3. Prečítajte text a zvýraznené slovné spojenia preložte do ukrajinčiny.

Vývoj v umení po druhej svetovej vojne ovplyvňujú politické udalosti z februára 1948, kedy sa vlády v povojnovom Československu ujíma Komunistická strana a ktorá aj v umení presadzuje angažovanosť a tvorbu v duchu tzv. socialistického realizmu. Výtvarný život bude od roku 1949 uzatvorený do umeleckých zväzov, ktoré mali výtvarníkov ideovo a umelecky usmerňovať. Roky najväčších deformácií v umení 1948-1953, zodpovedajú rokom kultu osobnosti Stalina a Gottwalda. V druhej polovici 50-tych rokoch nastáva pomalá a postupná reaktivizácia moderných umeleckých smerov, aj keď socialistický realizmus zostáva naďalej jedinou tvorivou metódou. Jediný autor, ktorý nepodľahol tejto dogme, bol Miloš Alexander Bazovský, ktorý slobodne tvoril až do roku 1957, keď zo zdravotných dôvodov prestal maľovať.

V roku 1957 sa v Žiline koná výstava Skupiny Mikuláša Galandu (Andrej Barčík, Rudolf Krivoš, Milan Laluha, Milan Paštéka, Ernest Špitz, Vladimír Kompánek), ktorá prijíma meno Mikuláša Galandu ako symbol nadviazania na modernu 30. rokov. V priebehu 60. rokov sa výrazne posilňujú kontakty s európskym dianím a postupne sa presadzujú i nefiguratívne, abstraktné prejavy ako informel (Jozef Jankovič, Rudolf Fila, Marián Čunderlík, Juraj Rusňák, Miloš Urbásek), k svetovým a európskym tendenciám najaktuálnejšie sa pripája konceptuálne umenie (Stano Filko, Július Koller, Alex Mlynárčik Jana Želibská), presadzuje sa aj op-art, kinetické umenie a geometrická abstrakcia (Alojz Klimo, Milan Dobeš, Mária Bartuszová, Eduard Antal, Miloš Urbásek, Štefan Belohradský)

70-te roky, roky normalizácie reprezentujú najrigídnejšie úpadkové prejavy - Ján Kulich, Tibor Bártfay, Jozef Šturdík, Robert Dúbravec, Ivan Schurmann... Tie pozastavili aj vo výtvarnom umení reformné a slobodné, tvorivé prúdy, ale už nemohli úplne zadusiť prebudené snahy o demokratizáciu umenia. Umelecká fotografia však zažívala rozvoj jak v rovine dokumentárnej (Martin Martinček, Karol Kállay) tak výtvarnej (Olga Bleyová, Milota Havránková, Dušan Slivka). Snahy o individuálnu tvorbu, možnosť slobodnej a spontánnej voľby viedli v rokoch 80-tych k

postupnému **presadzovaniu postmoderny a neo a postkonceptuálneho umenia** (Rudolf Sikora, Vladimír Kordoš, Dezider Tóth, Peter Meluzín, Daniel Fischer, Peter Rónai, Matej Krén, Blažej Baláž, Ivan Csudai, Milan Pagáč, Viktor Oravec, vo fotografii Ľubo Stacho, Tono Stano, Rudo Prekop ad'. príslušníci slovenskej novej vlny.) transavantgardy aj v podmienkach socialistického Československa. V 90-tych rokoch sa etablujú noví autori (Mária Balážová, Adam Szentpétery, Michal Murin, Ilona Németh, Roman Ondák, Boris Ondreička...) a prichádza k **postmodernému pluralitnému a bohatému diskurzu**.

(Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Slovenské_umenie_20._storočia)

4. Preložte do slovenčiny.

В образотворчому мистецтві останніх десятиліть 19 - початку 20 ст. співіснували два провідні стилі епохи - реалізм і модерн. Типовими темами для художників-реалістів було зображення буденного життя, побуту народу; з-поміж жанрів переважали пейзаж та портрет. Так, сільський побут, природа та звичаї української провінції - теми картин художника-реаліста Миколи Пимоненка «Святочне ворожіння», «Весілля в Київській губернії», «Жнива», «Проводи рекрута». Накладання естетики модерну на національні живописні традиції дало початок національному художньому напрямку. Український стиль у живописі сформувався під впливом національних культурних традицій, народної творчості, зразків народною декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, а також новітніх тенденцій модернізму - імпресіонізму, абстракціонізму, традицій класичного мистецтва, зокрема реалістичного напрямку в живописі.

Одним із засновників українського стилю вважають Сергія Васильківського. Цей художник був визнаним майстром пейзажу, де переважали українські мотиви: «Ранок (Отара в степу)», «Дніпрові плавні», «Ранок на Дніпрі». Пейзаж у творчості С. Васильківського органічно поєднувався з історичними сюжетами з доби козацтва («Козачий пікет», «Запорожець у розвідці», «Козаки в степу», «Козача левада») або з побутовими картинами («Козак в степу», «Ярмарок у Полтаві»).

До засновників українського стилю в малярстві та графіці належить і Опанас Сластіон. Він звертався до побутового жанру, пейзажу, історії, прикладом чого є картини «Цегельний завод», «На жнивах», «Весна», «Волинь». «Миргород». Як графік, ілюстрував поему Т. Шевченка «Гайдамаки».

Слава засновника батального живопису в Україні належить Миколі Сачокишу У 1890 р. він, визнаний майстер-баталіст. став академіком Петербурзької академії мистецтв. Протягом 1901-1908 рр. разом із С. Васильківським писав монументальні панно для інтер'єру будинку Полтавського земства.

(Zdroj: <https://ukr.sovfarfor.com/obrazotvorche-mistectvo/445-obrazotvorche-mystectvo-19-pochatku-20-stolittja.html>)

TÉMA 9. DEJINY HUDBY NA SLOVENSKU

1. Rozvoj hudobnej kultúry na území Slovenska od najstarších čias do konca 15. storočia.
2. Rozvoj hudby v 16. stor.
3. Rozvoj hudby v 17. stor.
4. Hudba klasicizmu v 2. pol. 18. stor. ako ušľachtilá zábava.
5. Hudobný rozvoj v rr. 1830 – 1918: 30. rr. 19. stor.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Burlas, L., Fišer, J., Horejš, A.: Hudba na Slovensku v 17 stor. Bratislava, 1954.
2. Dejiny slovenskej hudby (Ed. O. Elschek). Bratislava, 1996.
3. Hrčková, N.: Tradícia, modernosť a slovenská hudobná kultúra. Bratislava, 1997.
4. Rybarič, R.: Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku I. Stredovek, renesancia, barok. Bratislava, 1984.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

V 15. storočí napokon vzniká v súvislosti s revolučným husitským hnutím (mohutným ľudovým povstaním, zameraným proti svetskej a duchovnej moci), ktoré z českých krajín postupne prekročilo i na Slovensko, zvláštny hudobný druh – jednohlasná **husitská pieseň**. Najstarším hudobným dokumentom tohto obdobia je tzv. *Jistebnický kancionál* (zbierka 77 husitských piesní, ktorých autormi sú aj samotný Majster Ján Hus či popredný husitský kazateľ Jeroným Pražský); za najbojovnejšiu husitskú pieseň, ktorá zostala celého storočia hudobným symbolom údernosti a sily husitského hnutia, je považovaná hymn vojska Jána Žižku z Trocnova „Ktož jsou boží bojovníci“. O vplyve husitského hnutia na hudbu na našom území svedčí najmä tzv. *Skalický kancionál* zo 17. storočia, obsahujúci viaceré staré husitské piesne.

(Zdroj: <https://ru.scribd.com/document/392393139/Dejiny-slovenskej-hudby>)

2. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

Slovenská hudobná kultúra sa v 20. storočí v porovnaní s ostatnou Európou vyvíjali úplne odlišným spôsobom. V jej vývojových tendenciách bolo evidentné zaostávanie nielen za vtedajším európskym smerovaním, ale aj v porovnaní s národom nám najbližším – Čechmi. Práve českí hudobníci sa pustili po vzniku Československej republiky v roku 1918 do neľahkej úlohy pozdvihnúť slovenskú hudobnú kultúru na zodpovedajúcu úroveň. V čase, keď sa v Európe začína formovať hudobná avantgarda, keď A. Schönberg začína zverejňovať výsledky svojich skladateľských smerovaní k ustálenej podobe svojej dvanásťtónovej skladateľskej techniky, na Slovensku sa zakladá prvá vzdelávacia inštitúcia schopná vychovávať

profesionálnych hudobníkov. Za zmienku však stojí, že až o ďalších 20 rokov je povýšená na konzervatórium. Podobne je tomu aj s hudobnými inštitúciami: zakladá sa prvá slovenská profesionálna operná scéna, aj keď ešte iba na družstevnom základe – Národné divadlo v Bratislave. Slovensko však stále nemá profesionálny symfonický orchester. Na druhej strane je však pravdou, že Bratislava nadväzuje na svoju monarchistickú minulosť, keď tu pravidelne koncertovali významní umelci. V období po 1. svetovej vojne sem prichádzajú skladatelia Vítězslav Novák – dostáva čestný doktorát univerzity Komenského v Bratislave, ale do Bratislavy prichádza aj Josef Suk, Béla Bartók, Leoš Janáček, ale aj takí skladatelia jako Alexander Zemlinský, či Pietro Mascagni a ďalší. V Bratislave koncertuje Česká filharmónia s Václavom Talichom, ale aj Viedenská filharmónia s Richardom Straussom a Brunom Walterom. V Bratislave v medzivojnovom období koncertujú mnohí vynikajúci inštrumentalisti svetovej povesti. Opera Národného divadla čoskoro po svojom založení podniká mnohé úspešné európske turné.

(Zdroj: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Mednansky2/subor/5.pdf>)

3. Preložte do ukrajinčiny.

Významnú úlohu pri formovaní slovenskej národnej hudby zohráva aj generácia skladateľov, označovaných ako „stará slovenská skladateľská generácia“ (Hrušovský, 1964). Jej príslušníci – Mikuláš Moyzes (1872 – 1944), Viliam Figuš - Bystrý (1875 – 1937), Mikuláš Schneider - Trnavský (1881 – 1958), Alexander Albrecht (1885 – 1958), F. Kafenda (1883 – 1963) – získali rozličný stupeň hudobného skladateľského vzdelania a významnou mierou sa zapojili do rozvoja hudobného života nielen v povojnovom období, ale už aj pred 1. svetovou vojnou. Pôsobili na rozličných postoch ako učitelia, kantori, cirkevní hudobníci či formovali počiatočné fázy nášho začínajúceho hudobného školstva. Ich skladateľský prejav vychádzal nielen z domácich ľudových hudobných zdrojov, ale bol obohacovaný aj o znaky rozšírenej tonality. Bolo tomu tak hlavne u A. Albrechta, ale aj F. Kafendu a prekvapujúco aj u M. Moyzesa. Význam tejto generácie pri formovaní slovenskej národnej hudby bol aspoň symbolicky docenený udelením titulu „Národný umelec“ M. Schneidrovi - Trnavskému v roku 1956, ako prvému slovenskému skladateľovi.

Тáто удалос' надобúда о то viac на svojom význame, keď si uvedomíme, že tento skladateľ celý život pôsobil v cirkevných službách ako regenschori a tento titul mu udelili predstavitelia komunistickéj диктату́ры.

(Zdroj: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Mednansky2/subor/5.pdf>)

4. Preložte do slovenčiny.

Кожна людина звекає з самого народження чути музику. У кожного є улюблений стиль музики, музика, яка розслабляє і та, яка напружує. Всі ми вже давно помітили, що роль музики в нашому житті досить велика, музика може впливати на наш настрій, заспокоювати нас піднімати настрій і так же погіршувати його.

Чому ж різним людям подобається різна музика і як вона впливає на наше життя? Музика будує особливу субкультуру, змінює погляди людей на багато речей, формує стиль одягу, стиль спілкування, стиль всього життя.

Різна музика має різний вплив на людину. Адже деякі мелодії здатні навіть покращувати людську пам'ять, вони також допомагають вибудовувати асоціативний ряд певних подій і моментів життя.

Музика близько пов'язана з медициною. Уже давно виявили, що музика Баха, Бетховена та інших класиків чудово діє на людей, виліковує від хвороб. Існує навіть спеціальна назва, напрямок у сучасній медицині - орнітотерапія.

Виявляється, кожна людина безперервно, на генетичному рівні пов'язана з музикою, вірніше зі звуками. Ці звуки можуть виходити від птахів, тварин та самої природи. Сама людина, не помічаючи за собою, розслабляється і оздоровлюється за рахунок цих звуків. Адже голоси тварин і птахів зафіксовані вже давно в нашій підсвідомості, як певний подразник. Він може бути пов'язаний, як з позитивними, так і з негативними емоціями.

(Zdroj: <https://ukr.sovfarfor.com/muzichne-mistectvo/135-muzika-v-zhitt-ljudini.html>)

TÉMA 10. DEJINY DIVADLA NA SLOVENSKU

1. Dejiny slovenského divadla. Stredoveká fráška a náboženská drama. Ľudové divadlo.
2. Slovenská svetská dráma.
3. Súčasné divadlá. Poprední slovenskí režiséri a herci.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

1. Maťašík, A.: Majstri scény. Bratislava, Perfect, 2003.
2. Divadlá na Slovensku. Bratislava, Divadelný ústav, 2002.
3. Kapitoly z dejín Slovenského divadla od najstarších čias po realizmus. Bratislava, SAV, 1967.
4. Štefko, V.: Slovenské činoherné divadlo 1938-1945. Bratislava, Tália-press, 1993.
5. Štefko, V.: Svedectvá o divadle. Bratislava, Dilema, 2001.

CVIČENIA

1. Prečítajte text a preložte do ukrajínčiny.

ZAČIATKY DIVADELNÍCTVA NA SLOVENSKU

- prvými šíriteľmi divadelnej kultúry na Slovensku boli igrici,
- inými divadelnými prejavmi boli rozmanité pohanské slávnosti a magické obrady (vynášanie Moreny, svadobné a pohrebné zvyky, chodenie Troch kráľov, slávnosti jarného slnovratu - veľkonočné obyčaje, slávnosti letnej rovnodennosti - jásne ohňe, fašiangové veselice),
- ďalší prameň slovenskej divadelnej tradície je spätý s náboženstvom. Po zániku Veľkej Moravy, keď sa náboženské obrady uskutočňovali v latinčine, ktorej

Ľud nerozumel, začali duchovný hľadať v Písme epizódy, ktoré mohli veriacim názorne predvádzať. Objavil sa tak fenomén veľkonočnej a vianočnej náboženskej drámy, neraz ako súčasť cirkevnej liturgie týchto sviatkov,

- pre obdobie humanizmu a renesancie (16. a 17. storočie) je charakteristické uvádzanie tzv. školských hier v mestských školách, ale aj vo vyšších stupňoch škôl na ktorých sa vyučovalo po latinsky (išlo najmä o uvádzanie starorímskych dramatických textov).

Udalosti tej doby

Z 12. storočia - pochádzajú zákazy a nariadenia cirkvi a štátu proti igricom. Sú prvými správami o výskyte divadelných prvkov v živote obyvateľov žijúcich na dnešnom území Slovenska. Igrici šírili najmä eposy a pohanské mýty.

Asi roku 1114 - zakázala ostrihomská synoda predvádzať v kostoloch ľudové hry a spevy za sprievodu píšťal.

Z 13. storočia - pochádza prvý dokument o predvádzaní liturgických hier na území Slovenska. Je to latinský dialóg a popis obradu v kostole na Veľkonočnú nedeľu zachovaný v *Prayovom kódexe*.

V 14.-15. storočí - v Bardejove, v Bratislave a v Banskej Štiavnici uvádzali vianočné a veľkonočné hry a mystéria aj polosvetkého rázu.

Roku 1518 - študenti prešovskej školy po prvý raz na Slovensku uviedli Plauta.

Roku 1545 - v Bratislave predviedli biblickú drámu o piatich múdrych a nemúdrych pannách.

V prvej polovici 16. storočia - hlavnými strediskami divadelného života boli školy, kde študenti predvádzali školské hry v latinskom a nemeckom jazyku. V roku 1674 boli úradne zakázané.

Roku 1566 - vyšla tlačou hra P. Kyrmezera *Komédia česká o bohatci a lazarovi*.

Začiatkom 17. storočia - na územie Slovenska prichádzajú prvé skupiny profesionálnych hercov a artistov. Ide o začiatky svetského divadla na Slovensku.

V 17. storočí - malo školské divadlo u významného obhajcu a propagátora v Jánovi Amosovi Komenskom, ktorý ho zaradil do vyučovania ako veľmi názorný prostriedok. Jeho názory prenikli aj na Slovensko, napríklad do Prešova.

Z roku 1609 - pochádza prvý zachovaný záznam o vystúpení kočovných hercov v tzv. Širokom dvore, kde bola prvá známa divadelná sála v Bratislave.

(Zdroj: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/2861/historia-divadla-na-slovensku-v-rokoch>)

2. Preložte do ukrajinčiny.

CENTRÁ OCHOTNÍCKEHO DIVADLA

Bezprostredne po revolučných rokoch 1848-1849 - nastal všeobecný útlm divadelnej aktivity. Divadlo sa v päťdesiatych rokoch 19. storočia hrávalo len sporadicky napríklad v Banskej Štiavnici, Brezne, Nemeckej Lupči či v Ratkovej.

Po páde Bachovho absolutizmu - mohli si slovenský národovci založiť v Martine Maticu slovenskú a zriadiť si tri gymnáziá so slovenským vyučovacím jazykom, čím sa vytvorili priaznivejšie podmienky aj pre rozmach divadelných aktivít. Divadelnými centrami tohto obdobia bol Martin, Liptovský Mikuláš a Revúca. Menšia divadelná aktivita bola na západnom Slovensku, na Orave a Horehroní. Najvýznamnejším dramatikom tohto obdobia bol Ján Palárik. Plodným dramatikom bol Jonáš Záborský, ale jeho dlhé a komplikované hry ochotníci neboli schopní zahrať a aj neskôr sa len zriedkavo a po radikálnych úpravách dostávali na javisko. Sporadicky uvádzaniu Záborského hrou je *Najdúch*.

Roku 1850 - v Liptovskom Mikuláši vzniklo z iniciatívy J. Kadavého, A. H. Krčméryho, K. Szerdaya a J. D. Makovického prvé detské ochotnícke divadlo.

Roku 1856 - sa narodil Ján Stražan - priekopník bábkového divadla na Slovensku.

Roku 1863 - Matica slovenská vypísala súťaž na pôvodné divadelné hry, tzv. *Dramatický súbeh Matice slovenskej*.

Roku 1865 - v Martine založili Augustové slávnosti, počas ktorých sa konali aj divadelné predstavenia.

Roku 1880 - J. Hanula namaľoval pre divadlo v Ružomberku oponu, ktorá patrí medzi najstaršie výtvarne stvárnené opony na Slovensku.

V rokoch 1884-1886 - v Bratislave stavali na mieste predchádzajúceho nové Mestské divadlo (dnes SND).

Roku 1886, 22. septembra - bolo premiérou opery F. Erkela *Bánk bán* otvorené Mestské divadlo v Bratislave (dnešné SND).

Roku 1889 - v Martine postavili z prostriedkov celonárodnej zbierky viacúčelovú budovu - Národný dom, v ktorom bola aj divadelná sála (dnes Martinské divadlo SNP).

Koncom 80. rokov - si získal centrálnu pozíciu v národnom divadelnom snažení Matrin, kde vyvíjal mimoriadne intenzívnu, umelecky hodnotnú a záslužnú činnosť ochotnícky divadelný súbor Slovenský spevokol. Tento súbor čiastočne suploval funkcie neexistujúceho profesionálneho národného divadla. Prispelo k tomu aj otvorenie tzv. Národného domu. Slovenský spevokol v niektorých rokoch uviedol až päťdesiat titulov a jeho súbor bol schopný uvádzať aj náročný repertoár.

Koncom 19. storočia a v prvých rokoch 20. storočia - významnými a často hrávanými autormi boli najmä Ferko Urbánek, Jozef Gregor Tajovský, Jozef Hollý, Pavol Socháň, Vladimír Hurban Vladimírov. Javiskovo náročným dielom je veršovaná tragédia Pavla Országha *Hviezdoslava Herodes a Herodias*. Pokiaľ ide o bábkové divadlo, legendou tohto obdobia bol Ján Stražan a neskôr jeho syn Viliam.

(Zdroj: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/2861/historia-divadla-na-slovensku-v-rokoch>)

3. Preložte do ukrajinčiny.

SLOVENSKÉ DIVADLO PO „ZAMATOVEJ“ REVOLÚCII

(po roku 1989)

- po zmene spoločenských a politických pomerov v roku 1989 dostali sa aj slovenské divadlá do novej situácie. Získali úplnú voľnosť pri výbere dramatických predlôh, ako aj ich inscenačnom stvárnení,

- divadlá sú však nútené svoju činnosť ekonomizovať, čo má neraz vplyv aj na repertoár. Uvádzajú sa vo väčšej miere tituly, ktoré majú predpoklad, že budú divácky príťažlivé. Vznikajú nové divadelné zoskupenia už bez štátnej dotácie. Tak vznikli niektoré alternatívne divadelné súbory, napríklad v Bratislave Stoka alebo Gunagu, ale aj nové divadelné priestory, v ktorých už nepôsobí stabilný súbor -

napríklad Štúdio L+S, West, Divadlo a.h. Mestské divadlo alebo Aréna. Sieť profesionálnych divadiel zostala v podstate zachovaná, ibaže viaceré prešli pod správu vyšších územných celkov alebo miest,

- v repertoárovej politike slovenské profesionálne divadlá značne obmedzili uvádzanie hier domácich autorov a orientovali sa na dramatické texty zahraničných, najmä západných dramatikov poväčšine s komerčnými ambíciami. Upadla aj inscenačná úroveň uvádzaných predstavení. Z režisérov tohto obdobia preukazoval značnú invenciu najmä Jozef Bednárík naštudovaním viacerých zahraničných, ale aj domácich muzikálov a operných inscenácií. Z režisérov mladšej a najmladšej generácie upozornili na seba Matúš Olša, Eduard Gürtler, Dodo Gombár, Michal Babiak, Martin Čičvák a Svätozár Sprušanský. Zo staršej a strednej generácie režírujú v tomto období Pavol Haspra, Peter Mikulík, Ľubomír Vajdička, Vladimír Strnisko, Roman Polák, Ján Sládeček, Miroslav Košický a iní,

- na teritóriu pôvodnej slovenskej drámy zaznamenali sme v týchto rokoch aj nové mená. V štýle autorského divadla píše a uvádzajú svoje hry už z predchádzajúcich rokov známi Stanislav Štepka, pomerne plodný Viliam Klimáček, Blahoslav Uhlár. Viacero hier napísali v tomto období aj Silvester Lavrík, v dramatických súťažiach úspešný Pavol Janík a aj profesionálnym divadlom uvedený, no najmä úspešný rozhlasový autor Laco Kerata. Hru Evy Mality-Fraňovej *Krčeň nesmrteľný* uviedli dve divadlá. Z dramatikov staršej generácie píše Osvald Záhradník, Ján Solovič, Peter Kováčik, Štefan Sokol, Mikuláš Kočan, Karol Horák, Mišo Kováč Adamov a iní. Profesionálne divadlá však o uvádzanie nových pôvodných hier prejavujú minimálny záujem,

- slovenské divadelníctvo má dobrý zvuk aj v zahraničí, kam mnohé súbory chodia pravidelne na zájazdy či festivaly. Mimoriadny úspech majú slovenské divadlá pri vystúpeniach v Čechách.

Po roku 1992 - sa na Slovensku stala populárnou päťica humoristov: Rast'o Piško, Miroslav Noga, Štefan Skrúcaný, Jaroslav Filip, Stanislav Radič.

Známymi slovenskými hercami boli a sú: Kolínska Zora, Kotršová Nad'a, Krajíček Ivan, Valach Gustáv, Turzonovová Božidara, Zednikovič Marián.

(Zdroj: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/2861/historia-divadla-na-slovensku-v-rokoch>)

4. Preložte do slovenčiny.

Театральне мистецтво України бере початок з глибокої давнини, коли воно проявлялося в народних іграх, танцях, піснях та обрядах. З 11 століття відомі театральні вистави скоморохів. В епоху Київської Русі елементи театру були в церковних обрядах. Про це свідчать фрески Софійського собору в Києві (11 століття)^[1].

Перші зразки драми прилюдно виголошувалися учнями київських Братської та Лаврської шкіл (16-17 століття). Важливими осередками розвитку релігійної драми у цей час вважалася також Львівська братська школа та Острозька академія.

У 1619 році поставили перші українські інтермедії «Продав kota в мішку» та «Найкращий сон» Якуба Гватовича в Кам'янці-Струмиловій (нині Кам'янка-Бузька Львівської обл.) під час постановки п'єси «Трагедія, або Образ смерті пресвятого Івана Хрестителя, посланця Божого».

У 17-18 столітті широкого розмаху набули вертепи;— мандрівні театри маріонеток, які виконували різдвяні драми та соціально-побутові інтермедії.

У 1795 році був відкритий перший в Україні стаціонарний театр у Львові, в колишньому костелі францисканців. В Наддніпрянщині, де перші театральні трупи народилися також у 18 столітті, процес відкриття стаціонарних театральних споруд просувався повільніше. Так, у Києві перший постійний театр з'явився у 1806 році, в Одесі — в 1809, в Полтаві — в 1810.

Становлення класичної української драматургії пов'язане з іменами Івана Котляревського, який очолив театр у Полтаві та Григорія Квітки-Основ'яненка, основоположника художньої прози в новій українській літературі. Бурлеск та експресивність, поряд з мальовничістю та гумором, що характерні для їх творів, надовго визначили обличчя академічного театру в Україні.

У другій половині 19 століття в Україні поширився аматорський театральний рух. В аматорських гуртках розпочинали діяльність корифеї українського театру — драматурги і режисери Михайло Старицький, Марко Кропивницький та Іван Карпенко-Карий. Заслуга швидкого розвитку театру

належить також і видатній родині Тобілевичів, члени якої виступали під сценічними псевдонімами Івана Карпенка-Карого, Миколи Садовського і Панаса Саксаганського. Кожен із них не лише створив власну трупку, а й був видатним актором і режисером. Провідною зіркою українського театру того часу була Марія Заньковецька. Перший український професійний театр (1864—1924) був Театр Української Бесіди у Львові.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_театр)

TÉMA 11. DEJINY SLOVENSKEJ FOTOGRAFIE A FILMU

1. Dejiny slovenskej fotografie. Vznik reportážnej fotografie.
2. Uhorské filmové spoločnosti na Slovensku. Vývoj slovenského filmu po r. 1918.
3. Filmová spoločnosť Tatra Film Corporation.
4. Filmárska generácia v 50.-60. ch rokoch.
5. Témy ideologického konjunkturalizmu v 70.ch rokoch
6. Mladá generácia 70.-80.ch rokoch.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

Odporúčaná literatúra:

- Hlaváč, Ľ.: Dejiny fotografie. Martin, Osveta, 1987.

CVIČENIA

1. Peložte do ukrajinčiny.

S fotoaparátmi cestovali do vzdialených krajín, ale aj po ružomerských chotároch. Na výstave siedmich členov Fotoklubu RK 1924 dominujú zábery prírody, architektúry, ale aj reportážnej fotografie.

Ružomerskí majstri fotografie už dlhšie nemajú vlastné priestory. Liptovské múzeum, ktoré dlhé roky zastrešovalo jeho činnosť, im koncom roka 2018 nepredĺžilo nájomnú zmluvu na ďalšie obdobie. Ani to však nezabránilo fotografom organizovať výstavy.

Tentokrát svoju tvorbu predstavili v Univerzitnej knižnici Katolíckej univerzity siedmi autori Fotoklubu: Peter Kralovenský, Zuzana Weissová, Tomáš Mlynárik, Jirko Salzman, Fedor Polóni, Viktor Poliak a Štefan Kňazovický.

Na výstave nechýbali novšie či staršie zábery, cestovateľské zážitky, ale aj fotografie, ktoré vznikli úplnou náhodou.

„Mám tu viaceré fotografie, kde ide aj o akúsi hru s obrazom. Napríklad táto fotografia sa volá breza, ale keď sa lepšie pozriete, tak zistíte, že to v skutočnosti žiadna breza nie je,“ začína nás zasvecovať do svojho umenia známy miestny fotograf Fedor Polóni.

(Zdroj: <https://rkmagazin.sk/fotografovali-krizom-krazom-doma-aj-v-cudzine/>)

2. Preložte do ukrajinčiny.

Roku 1896, 25. decembra - sa v Bratislave sa konali prvé dve kinematografické predstavenia na území Slovenska. Prvé filmové predstavenie začalo o 9.00 v Šermiarskej sále hotela U zeleného stromu (Carlton), ktorého majiteľom bol Karol Palugyay. Program tvorilo dvanásť filmov a celé predstavenie s uvítaním aj rozlúčkou trvalo necelú hodinu.

Roku 1904, 25. decembra - v Bratislave v upravenom stane pri Dunaji premietali verejnosti bratia Lifkovci (Alexander a Karl) filmový program. Išlo o prvé provízorne kino na území Slovenska.

Roku 1905, 5. októbra - v Bratislave sa konalo prvé filmové predstavenie prvého stáleho kina na Slovensku. Jeho názov bol Elektro Bioscop.

Roku 1909, 3. augusta - sa uskutočnila premiéra prvého slovenského filmu *Košické korzo na filmovom plátne* natočeného 25. júla 1909 košickou spoločnosťou Uránia. Autorom filmu bol Alexander Lifka (1880-1952).

Roku 1910

- v Lednickom Rovnom nakrútil Eduard Schreiber (1876-1962) prvý hraný film na Slovensku, krátky naháňačkový gag *Únos*,

- **8. októbra** - v Bratislave otvorili kino Olympia.

Roku 1915 - vyšla prvá kniha o filme na Slovensku. Autorom bol mestský radca maďarskej národnosti Lajos Ékesa Kőrmendy (1876-1951). Kniha mala názov *A mozi* (Kino).

Roku 1921 - americkí Slováci, bratia Jaroslav (1896-1997) a Daniel (1886-1946) Siakel'ovci natočili nemý film *Jánošík*.

Roku 1933 - český národopisec a fotograf Karel Plicka (1894-1987) natočil film o Slovensku, *Zem spieva*, ktorým dosiahol svetový úspech.

Roku 1935 - bol natočený známym českým režisérom Martinom Fričom (1902-1968) prvý zvukový film *Jánošík*. Hlavnú úlohu v ňom vytvoril Paľo Bielik (1910-1983), ktorý sa po 2. svetovej vojne stal prvým slovenským profesionálnym režisérom.

Roku 1947 - natočený prvý povojnový slovenský film *Varúj!*. Režiroval ho Martin Frič.

Roku 1949, 9. júna - v Bratislave boli zriadené: VŠMU a VŠVU.

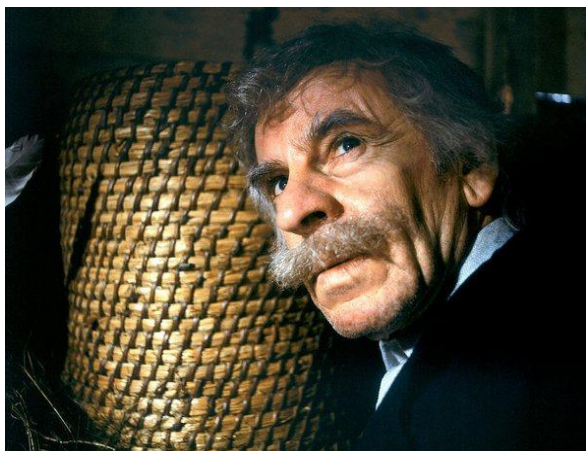
Roku 1953, 1. mája - vznikla Slovenská televízia.

Roku 1956, 3. novembra - priamym prenosom z PKO, pri príležitosti 30. výročia rozhlasového vysielania na Slovensku začalo vysielat' TV štúdio Bratislava.

Roku 1965, 14. mája - začalo prevádzku prvé panoramatické kino v ČSSR, kino Dukla v Bratislave.

Roku 1971, 1. júna - mala premiéru prvá televízna inscenácia vo farbe *Klinko a Kompit kráľ* (réžia Zora Bachnárová/1925).

Roku 1971, 22. novembra - v bratislavskom kine Mier uviedli v obnovenej premiére kópiu filmu *Jánošík* z roku 1921.

Roku 1983 - mal v Slovenskej televízii premiéru film Juraja Jakubiska (1938) *Tisícročná včela*.

Roku 1989, vo februári - na MFF v Západnom Berlíne získal jednu z hlavných cien Dušan Hanák (1938) za réžiu filmu *Ja milujem, ty miluješ*.

Roku 1990 - odišla po dvadsiatich šiestich z hereckého prostredia a stala sa diplomatkou Magda Vášáryová (1946).

Ďalšie známe osobnosti slovenského filmu (a divadla): Bielik Paľo (1910-1983), Dočolomanský Michal (1942-2008), Hollý Martin (1931-2004), Huba Martin (1943), Huba Mikuláš (1919-1986), Chudík Ladislav (1924-2015), Kolínska Zora (1941-2002), Krajíček Ivan (1940-1997), Kráľovičová Mária (1927), Króner Jozef (1924-1998), Labuda Marián (1944), Lasica Milan (1940), Machata Karol (1928), Meličková Hana (1900-1978), Mistrík Ivan (1935-1982), Pántik Július (1922-2002), Satinský Július (1941-2003), Turzonovová Božidara (1942), Valach Gustáv (1921-2002), Vášáryová Emília (1942), Zednikovič Marián (1951-2007).

(Zdroj: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/2859/historia-filmu-na-slovensku-v-rokoch>)

3. Preložte do slovenčiny.

В Україну фотографію принесли в 1840-х роках іноземні фотографи, учасники щорічних міжнародних київських ярмарків — «Контрактів», які часто залишалися в Україні; першими фотографами-поселенцями були французи «Жак» і Шарль-Поль Гербст; останній відкрив у Києві дагеротипну студію. Піонерами української фотографії на Західно-Українських Землях були в 2-й половині 19 ст.оліттях А. Карпюк, Володимир Шухевич — у Львові, Степан

Дмоховський, Є. Любович (з 1911) — у Перемишлі, Ф. Величко — в Станиславові.

У 1850-х роках уже були в Києві й місцеві фотографи: І. Чехович, Іван Гудовський, Федір Левдик, К. Воюцький (фотографував труну Т. Шевченка), М. Грос, Янк та ін. З 1864 року мали фотостудії М. Бенземан, Франц Мезер (Франц де Мезер), автор краєвидів Києва 1860 — 1880-х роках, Йосип Кордиш (1868), М. Пастернак (1869) та інші.

У 1860 — 90-х рр. відкрилися фотостудії професіоналів в Одесі, Харкові, Полтаві та ін. великих містах. В Києві у 1871 році відкрив фотоательє один з перших українських фотографів Влодзімеж Висоцький, в цьому ательє у 1880—1886 роках працював відомий український фотограф і кінооператор Альфред Федецький.

Найвідомішими фотографами-митцями того часу в Одесі були Філіп Гаас, Мічрі, Федоровець, Хлопонін і К. Мигурський. У 1880 — 1890 роках популярні були Антонопуло, Дімо, Чеховський та механік-винахідник Й. Тимченко, що збудував приладдя для здійснення й проєкції руху об'єктів.

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фотографія_в_Україні)

TÉMA 12. SVETOVÉ DEDIČSTVO UNESCO NA SLOVENSKU. KULTÚRNE A PRÍRODNÉ PAMIAJKY

1. Kultúrne pamiatky. Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia.
2. Rezervázia ľudovej architektúry Vlkolíneč.
3. Historické jadro mesta Levoča.
4. Spišský hrad a pamiatky okolia.
5. Historické jadro mesta Bardejov.
6. Drevené kostoly.
8. Fujara a jej hudba.

Povinná literatúra:

1. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
2. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.

CVIČENIA

1. Preložte do ukrajinčiny.

Vlajkovou loďou UNESCO, vďaka ktorej sa táto organizácia dostala do povedomia širokej verejnosti, je program Svetové dedičstvo. Tento pojem vznikol na základe Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, ktorý bol prijatý Generálnou konferenciou UNESCO 16. novembra 1972 a platnosť nadobudol 17. decembra 1975.

Dohovor vychádza z myšlienky, že na svete existujú miesta, či už prírodné alebo vytvorené ľuďmi, s takou výnimočnou hodnotou pre celý svet, že by mali byť považované za dedičstvo celého ľudstva (nielen za dedičstvo tej-ktorej krajiny či regiónu), ktoré by požievalo zvláštnu ochranu, aby sa zaistilo jeho zachovanie aj pre ďalšie generácie. Od roku 1978 sú tieto výnimočné lokality zapisované do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. Každý štát, ktorý prijal Dohovor o svetovom dedičstve, môže navrhnúť na zápis do tohto zoznamu svoje kultúrne pamiatky a prírodné lokality, spĺňajúce kritériá jedinečnej svetovej hodnoty, zachovania autenticity a integrity a zabezpečenia adekvátnej ochrany.

K dohovoru pristúpilo celkovo 195 krajín a na Zozname svetového dedičstva je aktuálne zapísaných 1 157 lokalít zo 167 zmluvných štátov dohovoru (z toho 900 kultúrnych, 218 prírodných a 39 zmiešaných). Z pamiatok zapísaných na Zoznam svetového dedičstva je 43 cezhraničných, čo ešte výraznejšie umocňuje medzinárodnú spoluprácu v oblasti ochrany spoločného dedičstva ľudstva. 55 lokalít je v súčasnosti označených ako svetové dedičstvo v ohrození a 3 pamiatky boli zo zoznamu vyškrtnuté.

Idea svetového dedičstva je výnimočná v tom, že v sebe spája ochranu prírody s ochranou kultúrnych pamiatok. Kladúc veľký dôraz na úlohu miestnych komunit slúži dohovor nielen ako prostriedok na zachovanie samotných lokalít svetového dedičstva, ale tiež na riešenie súvisiacich problémov vyplývajúcich z rýchlej urbanizácie, ekonomickej transformácie, masového turizmu, prírodných katastrof, klimatických zmien a iných naliehavých otázok súčasnosti.

(Zdroj: <http://www.unesco.sk/DedicstvoUNESCO>)

2. Prečítajte text a preložte do ukrajinčiny.

SVETOVÉ DEDIČSTVO UNESCO NA SLOVENSKU

Pre Slovenskú republiku v rámci bývalej ČSFR Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva nadobudol platnosť 15. februára 1991, teda tri mesiace po uložení listiny o prijatí dohovoru ČSFR u depozitára, generálneho riaditeľa UNESCO. Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí o prijatí Dohovoru o svetovom dedičstve bolo publikované v Zbierke zákonov ČSFR 6. mája 1991 pod číslom 159/1991. Po osamostatnení Slovenská republika pristúpila k dohovoru sukcesiou 31. marca 1993 ako 134. členský štát.

Už v roku 1993 boli do Zoznamu svetového dedičstva zapísané prvé tri slovenské lokality, z ktorých každá predstavuje iný výnimočný typ kultúrneho dedičstva – Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia, Spišský hrad a pamiatky okolia a Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolíne.

V roku 2000 sa do Svetového dedičstva UNESCO úspešne zaradil Bardejov a v roku 2008 Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka. Lokalita Spišský hrad a pamiatky okolia bola v roku 2009 rozšírená o územie historického jadra mesta Levoča s dielom Majstra Pavla a bol zmenený jej názov na Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia. Poslednou kultúrnou lokalitou sú Hranice Rímskej ríše-Dunajský Limes (západná časť) zapísanými v r. 2021.

Spolu s Jaskyňami Aggteleckého krasu a Slovenského krasu tvoriacimi našu spoločnú lokalitu s Maďarskom (zápis 1995, rozšírenie 2000) a Karpatskými bukovými pralesmi a starými bukovými lesmi Nemecka (spoločná lokalita 12

európskych krajín, zápis 2007, rozšírenie v r. 2011), ktoré reprezentujú prírodné dedičstvo, má dnes Slovensko na Zozname svetového dedičstva deväť lokalít.

Kultúrne lokality:

1. ***Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia*** (zápis v r. 1993 na základe kritérií iv, v);

2. ***Levoča, Spišský hrad a pamiatky***

okolia (zápis v r. 1993 na základe kritéria iv, rozšírenie v r. 2009);

3. ***Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec*** (zápis v r. 1993 na základe kritérií iv, v);

4. ***Historické jadro mesta Bardejov*** (zápis v r. 2000 na základe kritérií iii, iv);

5. ***Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka*** (zápis v r. 2008 na základe kritérií iii, iv).

6. ***Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes (západný segment) - spoločná lokalita s Nemeckom a Rakúskom*** (zápis v r. 2021, na základe kritérií ii, iii, iv)

Prírodné lokality:

1. ***Jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu*** – spoločná lokalita s Maďarskom (zápis v r. 1995 na základe viii, rozšírenie v r. 2000);

2. ***Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy*** – spoločná lokalita s Nemeckom, Ukrajinou, Rakúskom, Albánskom, Belgickom, Bulharskom, Chorvátskom, Talianskom, Rumunskom, Slovinskom a Španielskom (zápis v r. 2007 na základe kritéria ix, rozšírenie v r. 2011 a 2017).

(Zdroj: <http://www.unesco.sk/Pamiatky-na-zozname-svetoveho-dedicstva>)

3. Preložte do ukrajinčiny.

Banská Štiavnica r. 1993

Banská Štiavnica bola zapísaná do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO v roku 1993. V stredovekom centre baníctva vyrástli mnohé renesančné budovy a paláce, v 16.storočí kostoly, námestia, Starý zámok a Nový zámok. Toto historické

banské mestečko, dôležité ťažisko zlata a iných kovov v histórii, je tu zapísané so svojim historickým centrom a okolím.

Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia hradu r. 1993

Spišský hrad bol zapísaný do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO v roku 1993. Spišský hrad patrí medzi najväčšie hrady v Európe. Nachádza sa v ňom expozícia zbraní. Tvorila ho renesančné a gotické

budovy, ktoré dali postaviť postupne viacerí panovníci a majitelia hradu.

Vlkolínec r. 1993

Vlkolínec je dedinka so 45 budovami, v ktorej dodnes žijú ľudia. Nachádzajú sa tu pôvodné drevené domy charakteristické pre stredoeurópsku oblasť a územie Slovenska v minulosti. Skanzen Vlkolínec bol do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO

zapísaný v roku 1993.

Jaskyne a priepasti Slovenského krasu r. 1995, 2000

Jaskyne v oblasti Slovenského krasu boli zaradené do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO spolu s jaskyňami na maďarskom území. Stalo sa tak v roku 1995. Niektoré sú prístupné, niektoré nie. Najväzácnejšia je Ochtinská aragonitová jaskyňa a Dobšinská ľadová jaskyňa. Jaskyne sa nachádzajú v okrese Rožňava a Spišská Nová Ves.

Bardejov r. 2000

Na námestí mesta Bardejov sa nachádza radnica zo 16. storočia, expozícia Ikony - maľba do dreva, stojí tu kostol sv. Egídia. Bardejov a jeho námestie je

zapísané do historických pamiatok Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. V Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva je zapísaná aj historická časť mesta Bardejov s klenotmi mesta - Kostolom sv. Egídia, mestskou radnicou a meštianskymi domami, obkolesujúcimi trhové námestie, postavenými v renesančnom a barokovom slohu. V blízkosti mestského centra sa nachádza dnes už urbanistická kuriozita východného Slovenska, jediný čiastočne zachovaný súbor bývalých židovských kúpeľov a synagóga, pozostatok suburbiálneho centra mesta z konca 18. storočia, budovaného plánovito a podľa talmudistických predpisov

(Zdroj: <http://www.unesco-slovakia.sk/sk/menu/pamiatky-unesco-na-slovensku>)

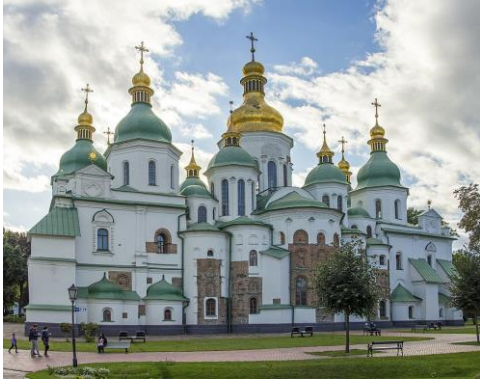
4. Preložte do slovenčiny.

Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2023 рік налічує 8 найменувань, що приблизно становить 0,69% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1157 станом на 2023 рік).

12 жовтня 1988 року Україна, ще перебуваючи у складі СРСР, ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, а перша українська пам'ятка увійшла до переліку об'єктів Світової спадщини 1990 року на 14-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО^[2]. Надалі список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні поповнювався у 1998, 2005, 2007, 2011, 2013 та 2023 роках. Крім того, список пам'яток зазнавав змін та розширювався у 2005, 2008, 2011, 2017 та 2021 роках.

Так, 2005 та 2021 роках зазнала змін буферна зона об'єкта *Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра*, 2008 року незначних змін зазнав об'єкт *Ансамбль історичного центру Львова*, 2011 року об'єкт *Букові праліси Карпат* було розширено внаслідок включення до Списку об'єктів Світової спадщини *давніх букових лісів Німеччини*, а 2017 року цей об'єкт було розширено додаванням об'єктів з 9 європейських країн, у тому числі було додано 9 українських об'єктів.

З-поміж 8 об'єктів 7 є об'єктами культурного й 1 – природного типу.

Софійський собор, або **Софія Київська**, також **Софіївський собор** – визначна пам'ятка історії та архітектури України, розташована на Софійській площі міста Києва. Збудований у 1011–1018 роках київським князем Ярославом. Названий на честь Святої Софії.

Мав статус катедрального собору. З перервами був резиденцією київських митрополитів (православних та унійних). До XIII століття використовувався як головна церква Русі, місце поховання великих князів київських. При соборі велось літописання, була створена перша бібліотека. Занепав у XIV столітті. Відновлений стараннями митрополита Петра Могили і гетьмана Івана Мазепи. Був головним храмом Софійського монастиря (з 1638). Складова Національного заповідника «Софія Київська» (з 1934). Поєднує візантійський і бароковий архітектурні стилі. Одна з небагатьох уцілілих споруд часів Русі. Пам'ятка української архітектури та монументального живопису XI–XVIII століть. Об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО (1990).

(Zdroj: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_об'єктів_Світової_спадщини_ЮНЕСКО_в_Україні)

KONTROLNÉ OTÁZKY

1. Pračlovek na území Slovenska.
2. Kultúra Veľkej Moravy. Architektúra Veľkej Moravy – hradiská v Nitre a Bratislave. Rozvoj remesiel vo Veľkej Morave. Šperkárstvo Činnosť Cyrila a Metóda na území Veľkej Moravy a jej význam pre slovanský svet (hlaholika, staroslovienčina, preklady a literárne diela).
3. Hrady na Slovensku (Devín, Bratislavský hrad, Nitriansky hrad, Trenčiansky hrad, Bojnice, Krásna Hôrka, Spišský hrad, Stará Ľubovňa, Oravský hrad a i.)
4. Románska architektúra – sakrálne pamiatky na území Slovenska (kostoly v Diakovciach, Bánskej Štiavnici, Hrabušiciach, Bzovíku a i.). Románske výtvarné umenie – nástenné maliarstvo (maľby v Spišskej Kapitule)
5. Gotická architektúra – Dóm sv. Martina v Bratislave, Dóm sv. Alžbety v Košiciach a i.
6. Gotické rezbárstvo (Madony z Vajnor, Ruskinoviec, Lomníčky; oltár Kalvárie v Hronskom Beňadiku, piety). Maľované tabule v Ponikách. Sochárske dielo Majstra Pavla z Levoče. Oltárne tabule Majstra MS.
7. Renesancia na Slovensku. Renesančná architektúra (radnica v Bardejove, meštianske domy, výstavba kaštieľov).
8. Barokové umenie na Slovensku. Baroková architektúra (2. pol. 17. – 18. stor.). Kostoly, fortifikácia a šľachtické sídla. Prestavba Bratislavského hradu.
9. Barokové výtvarné umenie. Sochárske dielne. Sochárstvo v kameni. Kamenná exteriérová plastika. Ranobarokoví maliari. Ján Kupecký a jeho dielo. Jakub Bogdan. Iluzívna nástropná maľba.
10. Klasicistická architektúra (2. pol. 18. stor. – 40. rr. 19 stor.). Tereziánsky a vyzretý klasicizmus. Meštianske domy a kúpeľné mestečká. Doznievanie klasicizmu a prvé priemyselné závody a stavby.
11. Secesná architektúra. Maďarská secesia (J. Lechner, S. Medgyaszay). Inšpirácia ľudovou architektúrou. Modrý kostolík v Bratislave, Bábkové divadlo v Košiciach.

12. Funkcionalizmus v architektúre – termálne kúpalisko Železná žaba v Trenčianskych Tepliciach, sanatórium vo Vyšných Hágoch.
13. Povojnová architektúra – metóda socialistického realizmu.
14. Slovenské výtvarné umenie 19. a 20. stor. I. tretina 19. stor. – portrétisti a krajinári na Spiši, v Levoči a na východnom Slovensku (J.Muller, J.Rombauer, K.Marko, I. Klimkovič, J.Ginovský).
15. Slovenské výtvarné umenie 19. a 20. stor. (okolo r. 1850) Formovanie sa národnej maliarskej školy (Jozef Božetech Klemens a Peter Michal Bohúň).
16. Slovenské výtvarné umenie 19. a 20. stor. (90. rr. 19. stor.) Ladislav Medňanský, Dominik Skutecký, Jozef Hanula, Ľudovít Čordák – poimpresionistický vývoj, plenerizmus.
17. Slovenské výtvarné umenie 19. a 20. stor. Sochárska tvorba: V. O. Tilgner, A. Strobl, A.Rigele.
18. Slovenské výtvarné umenie 20. stor. Zakladateľská generácia výtvarníkov (1. tretina 20. stor.) – „život a mýtus rodnej zeme“ (Martin Benka, Janko Alexy, Mikuláš Galanda, Miloš Alexander Bazovský, Ľudovít Fulla, Ján Koniarek (sochár), Koloman Sokol).
19. Slovenské výtvarné umenie 20. stor. Generácia 1909 (C. Majerník, J. Mudroch, M.Šimerová, J. Kostka, R.Pribiš) a Generácia 1919 (V. Hložník, A. Klimo). Umenie socrealizmu.
20. Slovenské výtvarné umenie 20. stor. Nástup 57 (skupina Mikuláša Galandu, časopisy Mladá tvorba a Výtvarný život) a Nástup 61. Tvorba súčasných umelcov: J. Filo, A. Barčík, M. Jakabčíc, R.Fila, V.Kompánek, A. Brunovský.
21. Rozvoj hudobnej kultúry na území Slovenska od najstarších čias do konca 15. storočia. Bohoslužobný spev vo Veľkej Morave. Latinský chorál. Domáca tvorba.
22. Rozvoj hudby v 16. stor. Cirkevný repertoár. Rozvoj svetskej hudby. Rozvoj nemeckej protestantskej hudobnej tvorby.
23. Rozvoj hudby v 17. stor. – hudobný barok (vznik opery, kryštalizácia inštrumentálnej hudby).
24. Hudba klasicizmu v 2. pol. 18. stor. ako ušľachtilá zábava. Domáci hudobníci. Školské hymny v zborníku od Juraja Tranovského.

25. Hudobný rozvoj v rr. 1830 – 1918: 30. rr. 19. stor. Záujem o slovenskú ľudovú pieseň, vznik umeleckých spolkov; bratislavská opera; koncerty virtuózných hudobníkov.
26. Dejiny slovenského divadla.. Stredoveká fráška a náboženská dráma (Prayov kodex). Školská dráma. Kočovné divadelné spoločnosti (17 st.). Ľudové divadlo.
27. Slovenská svetská dráma: Juraj Palkovič, Ján Chalupka. Ochotnícke divadlo. Profesionálne divadlo na Slovensku po r. 1918.
28. Súčasnú divadlá. Divadlo Jónaša Záborského v Prešove, Slovenské komorné divadlo v Martine, Štátne divadlo, Thalia a Staromestské divadlo v Košiciach; Jókaiho divadlo v Komárne, Divadlo A. Duchnoviča v Prešove. Poprední slovenskí režiséri a herci.
29. Dejiny slovenskej fotografie. Jozef Božetech Klemens, Eduard Kozič. Vznik reportážnej fotografie (Karel Plicka, Martin Martinček, Karol Kallay a i).
30. Vývoj slovenského filmu. Uhorské filmové spoločnosti na Slovensku. Filmárska generácia 50.-60. rr: Štefan Uher, Peter Solan, Martin Hollý, Juraj Jakubisko, Dušan Hanák, Elo Havetta. Rozmach televízie. Generácie 70.-80. rr (Dušan Trančík, Vladimír Balco, Miloslav Luther a i.).
31. Múzeá na Slovensku.
32. Drevené kostoly na Slovensku.
33. Svetové dedičstvo UNESCO (kultúrne pamiatky).

TESTY

1. Prvým etnikom, ktorého existencia na Slovensku je doložená aj písomne boli:
 - a. Kelti
 - b. Húni
 - c. Germáni

2. S kým bojovali kmene Slovanov na území dnešného Slovenska:
 - a. s Avarmi
 - b. s Rimanmi
 - c. so starogermánskymi kmeňmi

3. Veľká Morava dosiahla najväčší rozmach za vlády:
 - a. Pribinu
 - b. Mojmíra
 - c. Svätopluka

4. Konštantín (Cyril) a Metod vytvorili písmo hlaholiku a literárny jazyk:
 - a. staroslovančinu
 - b. staroslovienčinu
 - c. staroslovenčinu

5. Čo sa považuje za prvé literárne dielo na území Veľkej Moravy:
 - a. Žaltár
 - b. Moravsko-panónske legendy: Život Konštantína a Život Metoda
 - c. Proglas

6. Kto zastupoval panovníka, spravoval jeho dvor a mal hlavnú hospodársku funkciu vo veľkomoravskej spoločnosti:
 - a. župan
 - b. palatín
 - c. taverník

7. Ku kováčskym výrobkom vo Veľkej Morave nepatrili:
 - a. zbrane
 - b. hospodárske náradie
 - c. gombíky

8. Najpočetnejšie výrobky v šperkárstve boli vyhotovené z:
 - a. zlata
 - b. striebra
 - c. bronzu

9. Používali veľkomoravskí hrnčiari rýchlo rotujúci hrnčiarsky kruh?:
- áno
 - nie
 - iba pomaly rotujúci
10. Čo sa dovážalo na územie Veľkej Moravy:
- železná ruda
 - zlato
 - soľ
11. Kde je na Slovensku najvýznamnejšie veľkomoravské hradisko:
- Bratislava
 - Nitra
 - Trenčín
12. Čo nepatrí medzi charakteristické prvky románskej architektúry:
- blokovosť a hmotnosť
 - geometrická osnova
 - lomený oblúk
13. Medzi gotické stavby patrí :
- kláštorň kostol v Diakovciach
 - Dóm sv. Alžbety v Košiciach
 - Rotunda sv. Juraja v Skalici
14. Kolískou renesancie bolo:
- Taliansko
 - Francúzsko
 - Slovensko
15. Portály a kazateľnice sú detaily z obdobia:
- gotiky
 - baroka
 - renesancie
16. Čo nebolo objektom barokovej architektúry:
- meštianske domy
 - mestský palác
 - divadlo

17. Kúpeľné mestečká (Piešťany, Sliac, Smrdáky, Bardejovské kúpele) sa stavali v slohu:
- secesnom
 - klasicistickom
 - barokovom
18. Rod Andrásyovcov vlastnil hrad:
- Krásna Hôrka
 - Spišský hrad
 - Bojnice
19. Rytie poštových známok patrí k:
- voľnej grafike
 - úžitkovej grafike
 - reprodukčnej grafike
20. Nástenná maľba patrí k technikám:
- maľby vodovými farbami
 - monumentálnym
 - maľby olejovými farbami
21. Farebné okná sa nazývajú:
- vitráž
 - mozaika
 - freska
22. Prechod medzi vodovými a olejovými technikami maľby tvorí:
- gvaš
 - glejová maľba
 - temperová maľba
23. Názov „gobelín“ pochádza z:
- názvu francúzskeho mesta
 - mena farbiarskej rodiny
 - francúzskeho slova „koberec“
24. Neúplným figúram (bez hlavy, ruky, nohy) hovoríme:
- polofigúra
 - fragment
 - torzo
25. V období Veľkej Moravy svoj rozkvet dosiahlo:

- a. šperkárstvo
 - b. stolárstvo
 - c. medailérstvo
26. Jednotlivé kusy nábytku sa stávajú umeleckými dielami v období:
- a. gotiky
 - b. baroka
 - c. renesancie
27. Najstarším gotickým rezbárskym dielom – plastikou madony je:
- a. Madona z Vajnora
 - b. Madona z Ruskinoviec
 - c. Madona z Lomničky
28. Majster Pavol z Levoče nebol autorom diela:
- a. hlavný oltár levočského kostola
 - b. oltár sv. Juraja v Spišskej Sobote
 - c. oltárna tabuľa vo Svätom Antone
29. V svetskej maľbe 17. stor. dominuje:
- a. portrét
 - b. krajinomalba
 - c. zátišie
30. Ktorý z umelcov nepatrí ku grafikom:
- a. Brunovský
 - b. Kompánek
 - c. Kállay
31. V období reformácie sa šírila tradícia:
- a. stredovekej frášky
 - b. náboženského divadla
 - c. školskej drámy
32. Ochotnícke divadlo vzniklo na Slovensku v:
- a. 19. stor.
 - b. 12.-13. stor.
 - c. 20. stor.
33. Ukrajinské divadlo v Prešove sa nazýva:
- a. Divadlo SNP
 - b. Divadlo Jonáša Záborského

c. Divadlo Aleksandra Duchnoviča

34. Prvé filmové predstavenie sa odohralo v :
- Budapešti
 - Paríži
 - Bratislave
35. Skupina amerických Slovákov nakrútila v r. 1921 na Slovensku nemý film:
- Štefánikova smrť
 - Jánošík
 - Zem spieva
36. Duchovné piesne pre evanjelických veriacich obsahoval zborník:
- Cithara Sanctorum
 - Cantus Catholici
 - Pestrý zborník
37. Historicky najvýznamnejším obdobím vývoja hudobnej kultúry na Slovensku (hudba dostala novú sociálnu funkciu – ušľachtilá zábava) bolo:
19. stor.
 1. pol. 18. stor.
 2. pol. 18. stor.
38. Autorom slovenskej hymny bol príslušník štúrovskej generácie:
- Janko Kráľ
 - Ján Botto
 - Janko Matúška
39. Najvýznamnejším zjavom slovenskej hudby 19. stor. a prvým komponistom bol:
- Mikuláš Šnajder-Trnavský
 - Ján Levoslav Bella
 - Viliam Figuš-Bystrý
40. Z akého materiálu si ľudia stavali domy na severnom Slovensku:
- drevo
 - hlina
 - tehla

41. Čo bolo neoddeliteľnou súčasťou odevu vydatých žien:
- a. pás
 - b. rubáš
 - c. čepiec
42. K zbojnickým ľudovým tancom patrí:
- a. čardáš
 - b. odzemok
 - c. karička

ZOZNAM LITERATÚRY

1. Botík, J. (zost.): Obyčajové tradície pri úmrtí a pochovaní na Slovensku. Bratislava, 2001.
2. Botíková, M. (zost.): Tradície slovenskej rodiny. Bratislava, 1997.
3. Burlas, L., Fišer, J., Horejš, A.: Hudba na Slovensku v 17. stor. Bratislava, 1954.
4. Dejiny slovenskej hudby (Ed. O. Elschek). Bratislava, 1996.
5. Divadlá na Slovensku. Bratislava, Divadelný ústav, 2002.
6. Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. 1. a 2. Bratislava, Veda, 1995.
7. Hlaváč, Ľ.: Dejiny fotografie. Martin, Osveta, 1987.
8. Hrčková, N.: Tradícia, modernosť a slovenská hudobná kultúra. Bratislava, 1997.
9. Janota, Ľ.: Slovenské hrady. Bratislava, Tatran, 1974.
10. Kapitoly z dejín Slovenského divadla od najstarších čias po realizmus. Bratislava, SAV, 1967.
11. Kováč, D. a kol.: Kronika Slovenska 1. Od najstarších čias do konca 19. stor. Bratislava, 1998.
12. Krčová, A.: Dejiny kultúry Slovenska. Užhorod, 2004.
13. Krekovičová, E.: Slovenské koledy. Od štedrého večera do Troch kráľov. Bratislava, 1992.
14. Kultúrne dedičstvo Slovenska, architektonické pamiatky. Bratislava, ARS MONUMENT, 1995.
15. Kusý, M.: Architektúra na Slovensku 1918-1945. Bratislava: Pallas, 1971.
16. Leščák, M. (zost.): Slovenské svadby. Bratislava, 1996.
17. Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídel na Slovensku. Bratislava, 1998.
18. Madyar O., Slivková I. Preklad v stredoeurópskom kultúrnom kontexte. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2021. 222 s.
19. Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska. Bratislava, MAPA Slovakia, 2003.
20. Maňášik, A.: Majstri scény. Bratislava: Perfect, 2003.

21. Michalides, P.: Techniky výtvarného umenia. Bratislava: Osveta, 1963.
22. Mikolaj, D.: Majstri štetca. Bratislava: Perfect, 2002.
23. Nosáľová, V.: Slovenský ľudový odev. Bratislava, 1982.
24. Rybarič, R.: Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku I. Stredovek, renesancia, barok. Bratislava, 1984.
25. Struhár, A.: Geometrická harmónia historickej architektúry na Slovensku. Bratislava: Pallas, 1977.
26. Šášky, L.: Umenie Slovenska. Bratislava, Tatran, 1988.
27. Špiež, A.: Dejiny Slovenska. Bratislava, Perfekt, 1992.
28. Novotná M. a kol.: Majster Pavol z Levoče (život, dielo, doba) (zborník referátov zo seminára). Košice: Východoslovenské vydavateľstvo Košice pre Spišské múzeum v Levoči, 1991. 136 s.
29. Štefko, V.: Slovenské činoherné divadlo 1938-1945. Bratislava: Tália-press, 1993.
30. Štefko, V.: Svedectvá o divadle. Bratislava: Dilema, 2001.
31. Žigo, P. a kol.: Slovacicum. Kapitoly z dejín slovenskej kultúry. Bratislava, Studia Academica Slovaca, 2004.